

บทที่ 3

พรรคประชากรไทยกับการเลือกตั้ง

พรรคการเมืองไทยกับฐานคะแนนเสียง คือ หัวข้อที่จะทำการศึกษาวิจัย อย่างไรก็ตามในการที่จะเข้าใจถึงปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกัน คงจะต้องมาดูหรือวัดกันจากผลการเลือกตั้งว่าพรรคการเมืองนั้นได้รับการเลือกตั้งมากน้อย แค่ไหน เพียงใด กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือพรรคการเมืองนั้นได้รับเสียงสนับสนุนหรือในกรอบของการศึกษานี้ อาจจะถูกกล่าวได้ว่ามีฐานคะแนนเสียงหรือไม่ อย่างไรก็ตาม

ดังนั้นจึงถือ เป็นความสำคัญที่จะต้องศึกษาถึงเรื่องพรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง ซึ่งพรรคการเมืองที่ใช่ เป็นตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้คือ พรรคประชากรไทยโดยเน้นเฉพาะการเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร โดยที่พรรคประชากรไทยเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2522 ผ่านการเลือกตั้งทั่วไปมาแล้ว จำนวน 4 ครั้ง คือเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522 วันที่ 18 เมษายน 2526 วันที่ 27 กรกฎาคม 2529 และครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 จึงน่าจะได้กล่าวสรุปถึงภาพรวมของพรรคประชากรไทยกับการเลือกตั้งที่ผ่านมา ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจสภาพการณ์ทั่วไป สภาพดังกล่าวคือ เป็นฐาน หรือปัจจัยเชิงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจและ เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างพรรคประชากรไทยกับผู้ลงคะแนนเสียงสนับสนุนหรือฐานคะแนนเสียงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522

ก่อนที่จะกล่าวถึงการเลือกตั้ง คงจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับพรรคประชากรไทยว่ามีความเป็นมาอย่างไร ใครบ้างที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จนกระทั่งเกิดการรวมตัวเป็น "กลุ่มการเมือง" แต่เรียกชื่ออย่างไม่เป็นทางการว่า พรรคประชากรไทย ซึ่งขณะนั้นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับปัจจุบันยังไม่ได้ประกาศใช้ (พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524)

พรรคประชากรไทยนั้น ผู้ที่เป็นแกนในการก่อตั้งคืออดีต 3 สส. ของพรรคประชาธิปัตย์ มี นายสมิคร สุนทรเวช นายพิภพ อะสีติรัตน์ และนายสนธิ กุลเจริญ แต่เกิดความขัดแย้งกับกลุ่มภายในพรรคประชาธิปัตย์ จึงได้แยกตัวออกมา ซึ่งพรรคประชาธิปัตย์นี้ถือเป็นพรรคการเมืองเก่าแก่เริ่มก่อตั้งพรรคมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 แต่เป็นพรรคที่มีความขัดแย้งกันภายในพรรคมากถึงขนาดมี สส. แยกพรรคกันมาก็หลายครั้ง การแยกตัวของนายสมิครกับพวกนั้น เกิดขึ้นเมื่อปี

พ.ศ.2519 ซึ่งสภาพการณ์ของพรรคประชาธิปัตย์ในขณะนั้น พอสรุปภาพรวมได้ว่า การแบ่งแยกกันเป็นกลุ่มย่อยภายในพรรคที่เป็นพื้นฐานของความแตกแยกนั้นอาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ ด้วยกัน คือ ¹

1. กลุ่มหัวเก่า เป็นกลุ่มที่มีแนวความคิดยืนหยัดอยู่กับนโยบายดั้งเดิมของพรรคประชาธิปัตย์ กล่าวคือกลุ่มนี้เป็นกลุ่มอนุรักษนิยมในพรรค กลุ่มนี้ไม่ได้หมายความว่าถึงแต่สมาชิกพรรคที่เป็นสมาชิกรุ่นเก่าเท่านั้น แต่ยังมีสมาชิกพรรครุ่นใหม่ที่สามารถรวมกลุ่มอยู่ด้วยหลายคน และมีฝีมืออยู่เฉพาะแต่ผู้ที่ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เท่านั้น แต่ยังมีผู้ที่มิได้ เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแต่เป็นกรรมการอำนวยการพรรคหลายคนรวมอยู่ในกลุ่มด้วย สมาชิกในกลุ่มนี้มีการรวมตัวกันเหนียวแน่นพอสมควร ความเป็นอนุรักษนิยมของคนในกลุ่มนี้คือไม่ต้องการจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่จะนำไปสู่ความวุ่นวายทางการเมืองหรือนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความคิดดั้งเดิมของสังคมไทย

บุคคลที่รวมกันอยู่ในกลุ่มนี้ที่สำคัญได้แก่ นายธรรมบุญ เทียนเงิน นายสมัครสุนทรเวช นายสมบุญ ศิริธร นายสงสุข ภัคเกษม นายมงคล สิมะโรจน์ นายอนุสรณ์ ทรัพย์มบุญ พ.ต.ต. ประสงค์ มัชฌิมานนท์ เป็นต้น กลุ่มนี้ได้ชื่อว่าเป็น "ฝ่ายขวาของพรรค" และมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า "กลุ่ม กทม."

บุคคลที่เป็นหัวหน้ากลุ่มนี้คือ นายธรรมบุญ ส่วนผู้ที่มีความสำคัญรองลงไปจาก นายธรรมบุญ ได้แก่ นายสมัคร ซึ่งแม้ว่าจะเพิ่งได้รับการเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2518 แต่ก็สามารถผลักดันตนเองให้ก้าวขึ้นเป็นสมาชิกพรรคที่เป็นชนชั้นนำได้อย่างรวดเร็ว และเมื่อทางพรรคประชาธิปัตย์ได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นมาเมื่อปี พ.ศ.2518 ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร ทั้งที่เพิ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก และเมื่อปี พ.ศ.2519 ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งถือกันว่าเป็นกระทรวงที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากที่สุดในสายตายของนักการเมืองทั่วไป นายสมัคร มักจะเป็นตัวแทนในการแสดงบทบาทของกลุ่มนี้ในการต่อสู้กับกลุ่มของนายดำรง ลัทธพิพัฒน์ และกลุ่มนายสุรินทร์ มาศดิตถ์

¹ บุญธรรม เลิศสุภิเกษม "ความแตกแยกภายในพรรคการเมือง : ศึกษาเปรียบเทียบพรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 113-117.

2. กลุ่มก้าวหน้า กลุ่มนี้บางที่รู้จักกันในนาม "กลุ่มหนุ่ม" หรือ "กลุ่มปีกซ้าย" ของพรรค กลุ่มนี้จัดได้ว่าเป็นกลุ่มที่มีความคิดก้าวหน้าไปในทางเสรีนิยมมากกว่ากลุ่มแรก จึงมีความขัดแย้งกับกลุ่มแรกมาโดยตลอด ในกลุ่มนี้ยังสามารถแบ่งย่อยออกไปอีก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของนายดำรง ลัทธพิพัฒน์ ซึ่งในเวลานั้นเป็นเลขาธิการพรรคอยู่ กลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นพวกนักวิชาการอย่างเช่น ดร. เจริญ คันธวงศ์ ดร. กมล สมวิเชียร ดร. พิสิษฐ์ ภัคเกษม และอีกกลุ่มคือกลุ่มของนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ รองหัวหน้าพรรค กลุ่มก้าวหน้านี้มีบทบาทและมีอิทธิพลมากพอสมควรภายในพรรค เพราะบุคคลในกลุ่มนี้สามารถเข้าไปยึดกลไกในการบริหารงานภายในพรรคได้มากพอๆ กับกลุ่มหัวเก่า และในบางครั้งยังสามารถโน้มน้าวให้หัวหน้าพรรคโอนอ่อนมาเข้าข้างกลุ่มของตนได้ สมาชิกพรรคที่อยู่ในกลุ่มนี้มักจะเป็นคนในวัยหนุ่มสาว และส่วนมากจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากต่างจังหวัด อาทิเช่น นายชวน หลีกภัย นายขุนทอง ภูผิวเดือน นายบัญญัติ บรรทัดฐาน นายวิระ มุสิกพงษ์ นางพรรณทิพา วัชรโบล นายอานวย สุวรรณศิริ นายสัมพันธ์ ทองสมัคร เป็นต้น

3. กลุ่มสายกลาง กลุ่มนี้ไม่มีการรวมกลุ่มอย่างเด่นชัดนัก เป็นกลุ่มที่อยู่คั่นระหว่างสองกลุ่มแรก ดังนั้นในบางครั้ง บางปัญหา จึงเข้ากับกลุ่มแรกหรือกลุ่มที่สองได้ แต่ในบางครั้งก็เข้ากันไม่ได้ กลุ่มนี้จึงไม่มีแนวทางที่แน่นอนนักแต่มีแนวความคิดที่จะประสานประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในพรรค

สมาชิกพรรคที่จัดอยู่ในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในกรุงเทพมหานคร เช่น นายพิชัย รัตตกุล นายอาคม สรสุชาติ นายสนอง ตูจันดา นายชนะ รุ่งแสง นายนิธิพัฒน์ ชาลีจันทร์ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่คือ นายไกรสร ตันติพงษ์

ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มดังกล่าวได้สะสมและพัฒนามาเป็นลำดับจนถึงขั้นแตกหัก เมื่อพรรคประชาธิปไตยได้จัดตั้งรัฐบาลและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2519 แต่ไม่มีชื่อนายสมัคร สุนทรเวช และนายสมบุญ ศิริธร เป็นรัฐมนตรีร่วมคณะ แสดงให้เห็นว่า ถูกกลุ่มของนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ กั้นออกไป เป็นผลให้พรรคกลุ่มพลังฝ่ายขวา ยึดได้แก่พวกลูกเสือชาวบ้าน และชมรมแม่บ้านทำการประท้วงหน้าทำเนียบฯ ให้หน้าเอาคนทั้งสองเป็นรัฐมนตรีช่วยมหาดไทย

ตามเดิม และให้ลบชื่อนายสุรินทร์ มาศดิตถ์ นายชวน หลีกภัย นายดำรง ลัทธพิพัฒน์ และนายวิระ มุกสิกพงศ์ ออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี ²

ต่อมาจากนั้นอีกวันเดียวคือวันที่ 6 ตุลาคม 2519 ก็เกิดการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน พรรคประชาธิปไตยก็หมดบทบาททางการเมือง เช่นเดียวกับนายสมัคร ซึ่งพ้นจากความผูกพันกับ พรรคประชาธิปไตย เช่นกัน

คณะผู้ยึดอำนาจการปกครอง ซึ่งเรียกชื่อตัวเองว่า "คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน" ได้มอบหมายให้ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรีและกำหนดรัฐมนตรีร่วมคณะ ผลปรากฏว่านายสมัคร ได้รับการแต่งตั้งให้ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ประกอบกันเป็นคณะรัฐมนตรีรวม 18 คน รัฐบาลชุดนี้ดำเนินการบริหารบ้านเมืองมาจนถึงวันที่ 20 ตุลาคม 2520 ก็เกิดการปฏิวัติและผู้ที่ย้ายมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา คือ พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

ต่อมาวันที่ 22 ธันวาคม 2521 ได้มีประกาศพระบรมราชโองการให้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 พร้อมกับกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายใน 120 วัน ซึ่งจะต้องเลือกกันในวันที่ 22 เมษายน 2522 นับเป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 12 ของการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย และเป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รัฐบาลของ พล.อ. เกรียงศักดิ์ เป็นผู้รับผิดชอบจัดให้มีการเลือกตั้งในครั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้แก่ประชาชนเมื่อยึดอำนาจจากรัฐบาล นายธานินทร์ ได้สำเร็จ

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ กรุงเทพมหานครได้แบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 11 เขตเลือกตั้งรวม 2,057 หน่วยเลือกตั้ง มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รวม 32 คน แต่ละเขตเลือกตั้งสามารถมี สส. ได้จำนวน 3 คน เว้นเขตเลือกตั้งที่ 11 มี สส. ได้จำนวน 2 คน ปรากฏรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้ ³

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

² สุจิต บุญบงการ, การพัฒนาทางการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 128

³ ประเสริฐ โยธิตัทธ, "การใช้สิทธิเลือกตั้ง สส. ใน กทม. เมื่อ 22 เมษายน 2522" (เสนอต่อโรงเรียนนายอำเภอ วิทยาลัยการปกครอง, 2522), หน้า 18.

ตารางที่ 3.1 แสดงเขตเลือกตั้งและจำนวน สส. ในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2522

เขตเลือกตั้ง	เขต	จำนวน สส.
1	ดุสิต	3
2	พญาไท	3
3	พระโขนง	3
4	บางเขน	3
	มีนบุรี	
	หนองจอก	
	ลาดกระบัง	
5	ห้วยขวาง	3
	บางกะปิ	
6	ป้อมปราบ ๖	3
	ปทุมวัน	
7	ยานนาวา	3
8	บางกอกน้อย	3
	บางกอกใหญ่	
9	ธนบุรี	3
	คลองสาน	
	ราชบุรีบูรณะ	
10	บางขุนเทียน	3
	ภาษีเจริญ	
	หนองแขม	
	ตลิ่งชัน	

(ต่อ) แสดงเขตเลือกตั้งและจำนวน สส.ในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2522

เขตเลือกตั้ง	เขต	จำนวน สส.
11	พระนคร สัมพันธวงศ์ บางรัก	2
รวม 11	24	32

หลังจากมีพระราชกฤษฎีกากำหนดวันเลือกตั้ง รวมทั้งมีการแบ่งเขตพื้นที่การเลือกตั้ง แล้ว นายสมัคร สุนทรเวช กับพวกได้ตั้งพรรคการเมือง ซึ่งขณะนั้นยังไม่มีกฎหมายพรรคการเมืองรองรับว่า พรรคประชากรไทย ซึ่งมีตนเองเป็นหัวหน้าพรรค โดยส่งผู้สมัครครบทั้ง 32 คนในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ที่ประกาศรายชื่อผู้สมัครต่อสาธารณชน ปรากฏว่านอกจากนายสมัคร กับพรรคพวกที่ออกมาจากพรรคประชาธิปไตยแล้ว แต่ละคนล้วนแต่ไม่เคยมีบทบาททางการเมืองมาก่อน เมื่อเทียบกับพรรคประชาธิปไตยทั้งในด้านพรรคและบุคคลกันแล้ว ไม่อาจเปรียบเทียบกันได้ พรรคประชาธิปไตยนั้นได้รับความนิยมจากผู้เลือกตั้งในกรุงเทพมหานครมาโดยตลอดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2491-2519 ส่วนพรรคประชากรไทยนั้นเป็นพรรคที่เกิดขึ้นใหม่ และตัวหัวหน้าพรรค คือ นายสมัคร ก็เป็นบุคคลที่เป็นปัญหาอยู่มากน้อย เนื่องจากมีบุคลิกภาพและนโยบายที่ขัดแย้งกับปัญหาชนจำนวนหนึ่ง ตลอดจนบรรดานิสิตนักศึกษาและสื่อมวลชน นอกจากนี้ยังเป็นผู้นำคนสำคัญในสมัยรัฐบาลของ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร เมื่อรัฐบาลชุดนี้ถูกโค่นล้มไปแล้วความรู้สึกทั่วไปของคนในขณะนั้นก็เห็นว่า กลุ่มการเมืองนี้รวมทั้งตัวนายสมัคร เองได้ถึงจุดจบทางการเมืองแล้ว

ดังนั้น เมื่อได้จัดตั้งพรรคประชากรไทยขึ้นมา จึงเป็นที่คาดหมายกันว่า จะเป็นพรรคที่ไม่มีอิทธิพลมากนัก และคงอาศัยแต่ตัวหัวหน้าพรรคเท่านั้น ⁴

อย่างไรก็ตามในช่วงเดือนเศษฯ ก่อนถึงวันเลือกตั้ง พรรคประชากรไทยได้เปิดเวทีปราศรัยหาเสียงหลายครั้งเหมือนกับพรรคอื่นฯ แต่การปราศรัยนั้นดสำคัญฯ ปรากฏว่ามีผู้เข้าฟังอย่างล้นหลาม เช่น

ครั้งแรกที่สนามไชย วันที่ 9 มีนาคม 2522 มีคนมาฟังเกือบ 4 หมื่นคน

ที่เชิงสะพานกรุงเทพฯ ผังพระนคร มีคนมาฟังเกือบหมื่นคน

ที่ซอยโชคชัย 4 ลาดพร้าว คนฟังกว่า 5 พันคน

ครั้งสุดท้ายที่สนามหลวง วันที่ 20 เมษายน 2522 มีคนมาฟังประมาณ 5 หมื่นคนและแทบทุกครั้ง นายสมัครจะได้รับพวงมาลัยสองชามจากผู้ฟังคล้องไว้จนล้นคอและให้ของขวัญเป็นจำนวนมากมาย แม้กระทั่งธนบัตรราคาต่างฯ ⁵

สำหรับวิธีในการหาเสียงนั้น นายสมัคร ได้เขียนบอกไว้ในหนังสือเดลิเมล์เรอร์ คอลัมน์ มุมน้ำเงิน ซึ่งทำให้เห็นวิธีการหาเสียงพอสรุปได้ดังนี้...⁶

1. ออกคุยตามบ้านที่ม้งานและกับพรรคพวก

"...กลับมาบ้านแขก ธนบุรี พรรคพวกกันม้งานใหญ่โต ผู้คนมากมาย ขอให้ นักการเมืองไปคุยตอบปัญหาหน่อย แวะไปคุย ไปกินข้าวกับซุพทางวั จบแล้วก็ออกเดินทางต่อ..."

"...ไปคุยกับพรรคพวกที่อยากคุยการเมืองกัน แถวสุเหร่า บ้านไร่ ทางถนน บางนา-ตราด ออกจากบางนา-ตราดต้องย้อนมาทางสุเหร่ายานนาวา เพราะ พรรคพวกกันต้องการให้มาคุย เรื่องการบ้านการเมืองหน่อย..."

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 88.

⁵ พจนาด เกสจินดา, สมัคร สุนทรเวช พุด, (กรุงเทพมหานคร : สาริกาการพิมพ์, 2522), หน้า 74.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

2. ตั้งวงสนทนาทั้งปราศรัยตามศาลาและใต้ต้นไม้

" ทางนั้น เขาจัดวงสนทนาการเมืองกันระหว่างใต้ต้นไม้กับระเบียบศาลา แดม มีใครเอาเต็นท์หลังใหม่มากางขึ้นไว้แถวนั้น เลยตั้งวงสนทนาการเมืองกันสนุก กับผู้ฟังที่ลงทุนเอากระดาษปูนั่งกันกับพื้นดิน คุยกัน เล่ากัน ดามกัน ตั้งแต่เรื่องน้ำ เรื่องท่า เรื่องน้ำมัน น้ำมัน จนกระทั่ง เรื่องบุหรี เรื่องคดีเอ็กเกริก จนเที่ยงก็ขอลากันออกมา "

ในปี พ.ศ. 2522 ผู้วิจัยรับราชการตำรวจเป็นรองสารวัตรสืบสวนสอบสวนอยู่ที่สถานีตำรวจนครบาลเตาปูน ซึ่งรับผิดชอบพื้นที่เขตดุสิตเกือบทั้งหมด ตลอดระยะเวลาการปราศรัยหาเสียงเลือกตั้งในเขตดุสิต ได้มีโอกาสเข้าไปควบคุมดูแลรักษาความสงบและก็ฟังคำปราศรัยหาเสียงของพรรคการเมืองต่างๆ ด้วย จากการสังเกตพบว่าการปราศรัยหาเสียงของพรรคประชากรไทยแต่ละครั้ง เวทีปราศรัยไม่ว่าจะเป็นวัดหรือโรงเรียน จำนวนผู้ฟังจะล้นหลาม ถ้าสถานที่ดังกล่าวอยู่ติดถนนก็จะเกิดการจราจรติดขัดไปทั่ว ในขณะที่พรรคอื่นคนฟังน้อยมาก คงจะมีก็แต่พรรคประชาธิปัตย์ที่มีผู้ฟังเป็นกลุ่มก้อน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับของพรรคประชากรไทยแล้วน้อยกว่ามาก โดยเฉพาะการปราศรัยเปิดและปิดที่สนามไชยและสนามหลวง ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจและติดตามไปฟังทุกพรรค ปรากฏว่าพรรคประชากรไทยมีผู้ฟังล้นหลามซึ่งก็คงไม่ต่ำกว่า 40,000 คน ขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งถือ เป็นแชมป์ตลอดกาลของการเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร มีผู้ฟังราว 20,000 คน นับเป็นปรากฏการณ์ที่แปลก และคงจะเป็นเครื่องบ่งชี้อะไรสักอย่างในทางการเมือง ในเรื่องนี้ได้มีพรรคการเมืองหนึ่งกล่าวว่า การที่มีคนไปฟังพรรคประชากรไทยปราศรัยอย่างหนาแน่นนั้น เป็นเพราะมีการจ้างให้ไปนั่งฟังกันในราคาวันละ 30 บาท 7

พรรคประชากรไทยใช้เวลาปราศรัยยาวนานถึง 44 วัน จนกระทั่งถึงวันเลือกตั้ง ผลที่ออกมาปรากฏว่า พรรคประชากรไทยสามารถครองที่นั่งได้ถึง 29 ที่นั่งจากจำนวนทั้งหมด 32 ที่นั่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 90.6 โดยได้รับเลือกจาก 10 ใน 11 เขตเลือกตั้ง และเป็นการได้รับเลือกแบบยกเขตถึง 9 เขตเลือกตั้ง คือ เขตเลือกตั้งที่ 1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 และ 10 และได้รับเลือกจาก 2 ใน 3 ที่นั่งในเขต 6 อีก 1 เขต

7 สมัคร สุนทรเวช, การเมืองเรื่องตึกหา 2 (กรุงเทพมหานคร : ซี.พี. การพิมพ์, 2532), หน้า 98.

ส่วนพรรคกิจสังคมได้รับเลือก 2 ที่นั่ง ซึ่งเป็นการได้รับเลือกแบบยกเขตในเขตเลือกตั้งที่ 11 ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หัวหน้าพรรค กับ ดร.เกษม ศิริสัมพันธ์
สรุปผลการเลือกตั้งของพรรคประชากรไทยทั่วประเทศ ซึ่งส่งผู้สมัครทั้งหมด 39 คน สามารถได้รับเลือกเข้ามาถึง 32 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 82.0 ของผู้สมัครของพรรค อันเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุด^๘

เมื่อผลปรากฏออกมาเช่นนี้ได้นำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์และคาดคะเนต่างๆ นานา นักวิชาการบางคนกล่าวว่า " ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ทำให้ต้องเผด็จการทิ้ง "

นายลิขิต หงษ์ลดารมภ์ ผู้อำนวยการเลือกตั้งเขตกรุงเทพมหานครและเป็นผู้สมัครเขตดุสิตพรรคชาติไทย แสดงความงุนงงและกล่าวว่า " ผมยังไม่รู้แน่ชัดเหมือนกันว่าพรรคประชากรไทยทำได้อย่างไร แต่มันจะต้องมีอะไรแน่ที่ทำให้เสียงรวมกันเป็นกลุ่มก้อน อาจจะเป็นด้านวัด ด้านลูกเสือชาวบ้านและด้านกลุ่มคนยากจน ปัญญาชนคนมีการศึกษา เขาคงไม่ไปลงให้พรรคนี้หรอก มันต้องมีอะไรพิเศษแน่... " ^๙

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ให้สัมภาษณ์ต่อสื่อสารมวลชนว่า คนกรุงเทพฯ ไปเลือกเอาพรรคประชากรไทย เข้าไปแล้วต้องรับผิดชอบเอาเองที่ไปเลือกคบเอาใจร เข้าบ้าน ต่อไปมีอะไร จะมาร้องเอากับประชาธิปไตยไม่ได้ สุดท้ายกล่าวฝากประชาชนคนกรุงเทพฯ มาเป็นเพลงชื่อว่า " ขาดฉันแล้วเธอจะรู้สึก "

นอกจากนั้นคณะนิติคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ยังได้ให้ความเห็นว่าคนที่ไปลงคะแนนให้พรรคประชากรไทยนั้น ส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมด เป็นพวกคนชั้นต่ำประเภทแก๊งค์และแม่ค้า ^{๑๐}

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๘ มนุษย์ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบันและพรรคการเมืองกับการเลือกตั้งปี 2522-2529 (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2529), หน้า 185.

^๙ พจนาด เกสจินดา, สมัคร สุนทรเวช พุด, หน้า 83.

^{๑๐} สมัคร สุนทรเวช, การเมืองเรื่องต๊อหา, หน้า 121-123.

สรุปแล้วชัยชนะที่พรรคประชากรไทยได้ยังเป็นที่ยังงัย ซึ่ง นายสมัคร สุนทรเวช ได้บันทึกไว้ว่า ¹¹

" ครั้น ชัยชนะของพรรคประชากรไทย ที่ส่งผู้สมัครของตัวเอง 37 กับผู้สมทบอีก 6 เป็น 43 แล้วได้รับเลือกเข้ามา 32 คนนั้น เป็นชัยชนะที่ยังมีคนสงสัย

ก็คนที่ไม่เคยสนใจความเป็นไปของบ้านเมือง คนที่ไม่เคยสนใจว่าใครเขาจะพูดจาหาเสียงกันที่ไหน ใครที่มัวแต่อ่านหนังสือพิมพ์ประเภทหัว เบี้ยวทางแสดงกันทุกวันเท่านั้นแหละครับที่ยังสงสัยกันอยู่

แต่สำหรับคนที่เขาฟังการหาเสียงมาตลอด เขาตื่นแต่เช้าออกไปหน่วยเลือกตั้ง แล้วลงคะแนนตามสิทธิและหน้าที่ของเขาแล้ว เขาจะไม่แปลกใจเลยที่ผลการเลือกตั้งออกมาอย่างนี้ "

กล่าวโดยสรุป จากชัยชนะครั้งนี้ซึ่งถือ เป็นชัยชนะครั้งแรกของพรรคการเมืองเกิดใหม่อย่างพรรคประชากรไทย นับว่าเป็นความสำเร็จอย่างสูงสุด โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นสนามเลือกตั้งของคู่ต่อสู้ที่มีชั้นและระดับทางการเมือง แต่พรรคประชากรไทยสามารถกวาดที่นั่งได้ เกือบทั้งหมด จากผู้สมัครที่ส่วนใหญ่ไม่เคยมีบทบาททางการเมืองมาก่อน แต่อาศัยบุคลิกภาพของหัวหน้าพรรค ซึ่งมีลักษณะ เฉพาะและความสามารถพิเศษทางการพูด ได้ก่อให้เกิดความรู้จักในหมู่ชาวกทม. กรุงเทพมหานครอย่างรวดเร็วบนเวทีการปราศรัย โดยสามารถดึงดูดผู้ฟังได้ตลอดการปราศรัยในทุกๆ นัด การรู้จักชื่อนายสมัคร ก็เท่ากับรู้จักชื่อพรรคประชากรไทย แต่ก็ได้ไม่ได้หมายความว่า จะต้องรู้จักชื่อผู้สมัครคนอื่นๆ ของพรรค ในผ่านใบปลิวหรือป้ายโฆษณาหาเสียงทั้งขนาดใหญ่และเล็กจะต้องมีรูปหัวหน้าพรรคขนาดใหญ่ติดอยู่ด้วย สโลแกนที่ปรากฏออกมาในช่วงการหาเสียงครั้งนี้ของพรรคประชากรไทย คือ " ขอฝ่าฟันผองภัยด้วยใจหนึ่ง " ¹²

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 123.

¹² ชชาติชาย เย็นบำรุง และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บันทึกการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชุมช่างจำกัด, 2530), หน้า 12.

จากชัยชนะดังกล่าว ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์เพื่อที่จะหาข้ออธิบายต่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามคำตอบที่ออกมาต่างสะท้อนจุดยืนและความเชื่อของตน ซึ่งอาจจะถูกหรือผิดได้เท่าๆ กันแล้วแต่ทรรศนะของแต่ละบุคคล จึงจะขอยกผลการวิเคราะห์ที่น่าสนใจมาประกอบโดยสังเขป ดังนี้¹³

ถ้าจะมีการสันนิษฐานว่า ทำไมผลการเลือกตั้งพรรคประชากรไทยจึงได้รับคะแนนอย่างท่วมท้น ก็จะต้องมีการตั้งสมมติฐาน แล้วทำการพิสูจน์ทีละขั้น

แรกสุดที่จำเป็นต้องตอบปัญหาก็คือ ในเขตกรุงเทพมหานคร มีใครไปใช้สิทธิกันบ้างและมีใครบ้างที่ไม่ไปใช้สิทธิ ทั้งสองพวกนี้ มีแรงจูงใจอะไรในการไปหรือไม่ไปใช้สิทธิ

ต่อไปที่จำเป็นต้องหาคำตอบให้ได้คือ สภาพการณ์ทางการเมืองก่อนการเลือกตั้ง และแนวโน้มหลังการเลือกตั้ง เป็นอย่างไร อะไรเป็นปัจจัยให้พร้อมหรือไม่พร้อมสำหรับการเลือกตั้ง อะไรเป็นปัจจัยให้เกิดการเลือกตั้ง ทั้งนี้เพื่อนำมาวิเคราะห์และสามารถสรุปผลให้ได้ว่า พรรคประชากรไทยได้ชัยชนะมาเพราะอะไร

จากการสำรวจหลังการเลือกตั้งปรากฏว่า มีอัตราผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งต่ำมาก ไม่ถึง 20% ของจำนวนผู้มีสิทธิ สาเหตุของการไม่ไปใช้สิทธินี้ ส่วนสำคัญมาจากพฤติกรรมของรัฐ

ในส่วนของรัฐ การมีรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตย ให้อำนาจสมาชิกมีสิทธิอำนาจทุกประการเหมือนกับผู้แทนของราษฎร ทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งประท้วงเจียน ส่วนหนึ่งไม่เห็นประโยชน์ และอีกส่วนหนึ่งเสื่อมศรัทธา จึงไม่ไปลงคะแนนเสียง

ในส่วนของรัฐอีกเช่นกัน การมีกฎหมายเลือกตั้งที่ออกกฎระเบียบ ซึ่งสร้างความแตกแยก เช่น ในกรณีการจำกัดสิทธิลูกต่างด้าว ทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้านขยายไปทั่ว เท่ากับเป็นการจำกัดจำนวนผู้ไปออกเสียงเลือกตั้งโดยอัตโนมัติ

นอกจากนั้น รัฐยังไม่พร้อมและมีความบกพร่องในด้านต่างๆ เช่น ความบกพร่องในเรื่องของทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง การจัดปะรำเลือกตั้งไว้ในที่ไม่สะดวก หาได้ยาก เช่นให้หน่วยเลือกตั้งอยู่ในซอยลึก หรือตั้งอยู่บนชั้นสองของอาคารเรียน ทำให้ประชาชนไม่พอใจที่จะไปลงคะแนน ถ้าไปก็ต้องกะเกณฑ์หรือไม่ก็ต้องมีแรงจูงใจมาจากผู้มีอิทธิพลที่สามารถชักจูงประชาชนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดได้

¹³ พจนานัด เกสจินดา, สมัคร สุนทรเวช, หน้า 86-96.

ความไม่พร้อมประการสำคัญที่สุด คือความไม่พร้อมที่จะให้มีการเลือกตั้ง ซึ่งเห็นได้จาก การให้มีเวลาหาเสียงน้อย การไม่ประกาศกฎหมายพรรคการเมือง เพื่อรอคอยโอกาสตั้งรัฐบาลและระดมคะแนนเสียงจาก สส.อิสระ การไม่จูงใจประชาชนให้ไปใช้สิทธิอย่างถึงตัว เช่น ไม่จัดรถโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามหมู่บ้านในวันเลือกตั้ง อันทำให้ความรับรู้และความสำนึกที่มีต่อการเลือกตั้งของประชาชนมีต่ำ

ในส่วนของประชาชน จำนวนไม่น้อยเลิกศรัทธาในการเลือกตั้ง โดยอาจจะคิดว่าเลือกไปก็ไม่ได้ประโยชน์ ได้มาแต่ผู้แทนหน้าเก่าที่ตั้งหน้ามาทะเลาะ เบาะแว้ง แบ่งปันผลประโยชน์หรือไม่ก็ไม่ปรารถนาจะไปออกเสียง เพราะไม่มีเวลา ไม่สนใจหรือไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับการเลือกตั้งเลย เหล่านี้เป็นมูลฐาน

กล่าวโดยสรุป เหตุต่าง ๆ เหล่านี้เอง ที่ทำให้มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งน้อยและเมื่อมีผู้ไปใช้สิทธิบ้าง ผู้ไปใช้สิทธิบ้าง ถ้าไม่ใช่ผู้ตื่นตัวทางการเมืองสูง ก็จะต้องเป็นผู้ที่ไปใช้สิทธิเพราะแรงจูงใจ หรือความผูกพันอย่างใดอย่างหนึ่ง ความผูกพันนี้อาจเป็นความผูกพันโดยผ่านระบบหัวคะแนนซึ่งฝังรากลึกมานานในระบบการเลือกตั้งของไทย หรืออาจเป็นความผูกพันเฉพาะกลุ่มคนบางกลุ่ม หรือความผูกพันที่เกิดจากอิทธิพลบางประการที่ทำให้มีการสั่งการให้ไปลงคะแนนเสียงกันอย่างขนานใหญ่ เช่น การไปออกเสียงของทหารเพราะผูกพันกับเจ้านายa สั่งก็ไป หรือการไปออกเสียงของกลุ่มประชาชนบางกลุ่ม เช่น ลูกเสือชาวบ้าน เมื่อมีรุ่นพี่ ประธานรุ่น หรือวิทยากรสั่ง ก็ไปออกเสียง ดังนี้ เป็นต้น

ถ้าเป็นกรณีที่มีผู้ไปใช้สิทธิ เพราะมีความตื่นตัวทางการเมืองสูง สิ่งที่ต้องวิเคราะห์กันก็คือ พฤติกรรมการออกเสียงของคนกลุ่มนี้จะ เป็นไปในรูปใด

ตามการคาดคะเนโดยอาศัยประวัติศาสตร์การเลือกตั้ง เป็นมูลฐาน ผู้ที่มีความตื่นตัวทางการเมืองสูง ถ้าไม่ไปเลือกผู้สมัครที่ได้รับความนิยม เชื่อว่าดี ก็ต้องไปเลือกพรรคที่คิดว่าจะแก้ปัญหาได้ดีที่สุด หรือเลวน้อยที่สุด หรือคุ้นเคยมากที่สุด

พิจารณาในขอบเขตนี้ พรรคที่น่าจะได้รับคะแนนเสียงมากน่าจะ เป็นพรรคประชาธิปไตย หรือพรรคกิจสังคม ทั้งนี้วิเคราะห์จากการที่พรรคประชาธิปไตยมีผู้สมัครที่เด่นและมีชื่อเสียงสำหรับพรรคกิจสังคมนั้น มีหัวหน้าพรรคที่ได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็นคน เดียวในหมู่หัวหน้าพรรคการเมืองที่สามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้

แต่ปัญหาที่มีก็คือ ถ้า เป็นกลุ่มคนที่มีความตื่นตัวไปใช้สิทธิ ทำไมประชาธิปไตยกับกิจสังคม จึงได้รับเลือกเข้ามาน้อย ประชาธิปัตย์นั้น พ.อ. ถนัด คอมันตร์ได้รับเลือกเพียงคนเดียว ส่วน กิจสังคมได้ เฉพาะหัวหน้าพรรคกับ เลขานุการพรรคเท่านั้น ถ้าคนกรุงเทพฯ เลือกเป็นพรรค ทำไม เลือกมาแค่สามคนนี่เท่านั้น และไม่เลือกทั้งพรรคตามระดับความรู้ทางการเมือง

วิเคราะห์จากความเป็นจริงนี้ สันนิษฐานได้ว่า ผู้ไปใช้สิทธิ ไม่น่าจะใช่ว่ามีความตื่นตัวทางการเมืองสูง

ต่อไปที่ต้องพิจารณาก็คือ เมื่อเป็นดังนี้ กล่าวได้ไหมว่า ผู้ไปใช้สิทธิไปเพราะมีความผูกพันทางจิตทางหนึ่งกับผู้สมัครซึ่งมีทั้งความผูกพันโดยระบบหัวคะแนน และความผูกพันทางสายงาน การบังคับบัญชา หรืออื่นๆ

มองทางด้านความผูกพันโดยระบบหัวคะแนน จะพบว่าพรรคประชาธิปไตยมีข่ายงานของ พรรคดีพอประมาณ และเหนือกว่ากิจสังคม เท่ากับว่า มีระบบหัวคะแนนดีที่สุดในกรุงเทพฯ อันสะท้อนให้เห็นว่าระบบหัวคะแนนแบบเก่ามีบทบาทน้อยมาก

ดังนั้น เมื่อการไปใช้สิทธิไม่เข้าไป เพราะระบบหัวคะแนน การไปใช้สิทธิ น่าจะเป็น เพราะ ลักษณะความผูกพันบางประการระหว่างผู้สมัครพรรคประชาธิปัตย์กับประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะ ลูกเสือชาวบ้าน

กล่าวโดยสรุป ชัยชนะของพรรคประชาธิปัตย์ ได้มาไม่ใช่เพราะผู้ไปใช้สิทธิ เป็นผู้มีความตื่นตัวทางการเมืองสูง และไม่เข้าไปได้มาโดยระบบหัวคะแนนแบบเดิม แต่ได้มาโดยการหนุนช่วยและผูกพันกับประชาชนบางกลุ่มบางเหล่า

คะแนนเสียงของผู้สมัครพรรคประชาธิปัตย์ ตามที่มีผู้คาดคิดกัน มาจาก 3 แหล่งคือ คะแนนสงสาร คะแนนจากประชาชนหาเข้ากินค่ากลุ่มหนึ่ง และคะแนนจากลูกเสือชาวบ้าน

ทางด้านคะแนนจากความสงสารนั้น เกิดขึ้นเนื่องจากว่า ในชวงนั้น แม้นายสมัคร จะ ถูกหนังสือพิมพ์โจมตีอยู่ทุกวัน จะถูกเอาตัวเข้าไปขังเกี่ยวกับคดีทุจริตกินถนน 26 สาย ที่นาย ประคัล เตชะ กัลยาณมิตร ญาติสนิทพัวพันอยู่ด้วย แต่ก็ยังไม่มีการพิสูจน์ได้อย่างแน่ชัด ว่ามีการโกงกินจริงหรือไม่ ประกอบกับหนังสือพิมพ์ที่ค้านั้น ส่วนใหญ่ตัวอย่างหยาบคายใช้อารมณ์ ทำให้ผู้อ่านบางส่วน เสื่อมศรัทธาและลงคะแนนแห่งความสงสารให้ไปทั้งหมด

ทางด้านคะแนนจากคนหาเข้ากินค่า ในช่วงการรณรงค์หาเสียงนายสมัคร จะปราศัย โจมตีนายกรัฐมนตรีและรัฐบาลมากที่สุด โดยกล่าวถึงผลงานของตนเอง เช่น การสร้างแพลตฟอร์มตำรวจ การเข้าช่วยเหลือแม่ค้าหาบเร่ ต่างๆ เหล่านี้ มีผลให้บรรดาคนยากคนจนส่วนหนึ่งซึ่งมีความสงสาร เป็นทุนอยู่หัน เข้าไปลงคะแนนให้

อย่างไรก็ตาม คะแนนจากสองกลุ่มนี้ยังไม่มากและสำคัญพอที่จะ เป็นตัวแปรของชัยชนะ หรือความพ่ายแพ้ได้ เท่ากับคะแนน เสียงจากลูก เลือชาวบ้าน

กรณีของลูก เลือชาวบ้าน คงต้องกล่าวถึงสภาพของการ เมืองก่อนการ เลือกตั้ง ซึ่งขณะ นั้นบรรดาผู้มีอำนาจทางการเมืองมีความขัดแย้งกันมาก มีข่าวลือว่าจะปฏิวัติรัฐประหารกันอยู่เรื่อยๆ ความขัดแย้งนี้เห็นได้จาก พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ พุดคนละทีกับ พล.ร.อ. สงัด ชลออยู่ พล.อ. เสริม ฃ นคร พุดคนละอย่างกับ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์

กล่าวถึงพรรคประชากรไทย โดยเฉพาะตัวนายสมัคร นั้น ได้พิสูจน์ตัวเองตลอดมา ถึงการเชื่อในแนวทางการ เมืองแบบขวาจัด ตั้งแต่ยุคก่อน 6 ตุลาคม 2519 มาจนถึงยุคของ รัฐบาลปฏิรูป เขาได้พิสูจน์ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่าข้อสัดย์อยู่ในแนวทางนี้ ดังนั้น เขาจึงนับ เป็น ตัวแทนของความคิดแนวนี้ได้ เป็นอย่างดี กลุ่มผู้สนับสนุนที่สำคัญคือกลุ่มลูก เลือชาวบ้าน

ขณะเดียวกัน พล.อ. เกรียงศักดิ์ ได้สร้างความไม่พอใจแก่ผู้เดินในแนวทางนี้อย่างมาก ที่สำคัญก็คือ การปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 ล้มรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร และ นายสมัคร สุนทรเวช ครั้งต่อมาก็คือการนิรโทษกรรมผู้ต้องหา 6 ตุลาคม 2519 อันเท่ากับ เป็น การชี้ชัดว่านักโทษคดีนี้ไม่มีความผิด

การกระทำเช่นนี้เอง เป็นสาเหตุสำคัญที่ต้อง เผชิญกับการต่อต้านจากกลุ่มคนที่สนับสนุน แนวทางการ เมืองดังกล่าว

อนึ่ง เมื่อพรรคประชาธิปัตย์ได้ เปิดตัวหาเสียงที่สนามหลวง ด้วยข้อเท็จจริงกรณี 6 ตุลาคม 2519 ก็ได้สร้างความไม่พอใจแก่กลุ่มการเมืองกลุ่มนี้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะพรรค ประชาธิปัตย์ขณะนั้น เกิดความแตกแยก ทะเลาะเบาะแว้งกัน จนเป็นที่เอือมระอาของคนทั่วไป

สรุปแล้วผลการ เลือกตั้งครั้งนี้ พรรคประชากรไทยได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้น อันถือ เป็นจุด เริ่มต้นของกลุ่มผู้สนับสนุนพรรคประชากรไทย กล่าวอีกนัยหนึ่งฐานคะแนนเสียงของพรรค นี้ได้ เริ่มก่อตัวขึ้นแล้ว

ตารางที่ 3.2 รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2522 ¹⁴

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
1	นายสมัคร สุนทรเวช	ประชากรไทย	26,182
	นายแพทย์บุญเทียม เขมาภิรัตน์	ประชากรไทย	17,015
	พล.ต.ศิริ ภิรพัชร์	ประชากรไทย	15,054
2	นายสนั่น ศิลปบรรเลง	ประชากรไทย	8,874
	นายสังข์ชัย ความพิทักษ์	ประชากรไทย	8,805
	นายชลินทร์ เผ่าวิบูล	ประชากรไทย	8,237
3	ร.ต.ต. สมศักดิ์ โปษยานนท์	ประชากรไทย	16,784
	นายธาดา เต็มบุญเกียรติ	ประชากรไทย	16,073
	นางวนิดา กุลามไมดินเซท	ประชากรไทย	15,936
4	นายวราพงษ์ พงษ์บริบูรณ์	ประชากรไทย	22,139
	นายสาอังกค์ พ่วงรอด	ประชากรไทย	19,970
	ร.อ.ประเคน รัตนพรรณา	ประชากรไทย	17,006
5	นายสุมิตร สุนทรเวช	ประชากรไทย	18,380
	นายพิภพ อะสีติรัตน์	ประชากรไทย	17,540
	นางเย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ อยุธยา	ประชากรไทย	17,041
6	นายถนัด คอมันต์	ประชาธิปไตย	4,472
	นายเสรี โทสกุล	ประชากรไทย	3,595
	นายอภิชัย ตังค์คินาถ	ประชากรไทย	3,400
7	นายวิจารณ์ ก้องสมุทร	ประชากรไทย	8,257
	นายมุสิก จันเทรมา	ประชากรไทย	8,037
	นายปรีชา เอสแก้ว	ประชากรไทย	7,573

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

(ต่อ) รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2522

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
8	นายสมชาติ ศรีพนา	ประชากรไทย	18,172
	นายเมธีนทร์ พันธุ์บุปผา	ประชากรไทย	18,105
	นายบุรณะศักดิ์ เทพาคำ	ประชากรไทย	16,938
9	นายณรงค์ บุญสิทธิ์	ประชากรไทย	14,449
	นายเชิดชัย เพชรพันธ์	ประชากรไทย	14,435
	นายบุญช่วย สังข์ศรีสมบัติ	ประชากรไทย	12,994
10	นายชัยทิพย์ น่วมทอง	ประชากรไทย	15,808
	นายวัชร ประภาพพัฒน์	ประชากรไทย	15,541
	นายพิศาล ไชยชาญ	ประชากรไทย	13,294
11	ม.ร.ว. ศึกฤทธิ ปราโมช	กิจสังคม	11,272
	นายเกษม ศิริสัมพันธ์	กิจสังคม	8,085

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526

ผลการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2522 นั้น ไม่มีกลุ่มการเมืองใดมีเสียงข้างมากเด็ดขาด ดังนั้น รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นจึงเป็นรัฐบาลผสมระหว่างบุคคลในคณะของ พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ กับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดกลุ่มอื่น

ปรากฏว่ารัฐบาลผสมภายใต้การนำของ พล.อ. เกรียงศักดิ์ ต้องประสบปัญหาเรื่องเสถียรภาพของรัฐบาลอย่างมากมาย ถึงแม้ว่าจะมีวุฒิสมาชิกเป็นฐานสนับสนุนอยู่ก็ตาม แรงกดดันที่สำคัญในช่วงระยะเวลาดังกล่าว มาจากหลายกระแส เช่น ภาวะน้ำมันขาดแคลนและรัฐบาลต้องขึ้นราคาน้ำมันอย่างสูง ยังผลให้ราคาสินค้าต่างๆ แพงขึ้นเป็นเงาตามตัว ก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชนอย่างมาก ในขณะที่เดียวกันผลผลิตทางเกษตรโดยเฉพาะข้าว ข้าวโพด ประสบปัญหาในการแข่งขันในตลาดโลก ทำให้เกษตรกรเดือดร้อน ด้วยเหตุนี้สภาผู้แทนราษฎรจึงพยายามที่จะกดดันให้รัฐบาลแก้ปัญหาต่างๆ โดยฉับพลันซึ่งยากที่จะทำได้ พล.อ. เกรียงศักดิ์ จึงปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2523

การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีครั้งนี้ ก็ยังคงสภาพของการไม่ได้รับความร่วมมือจากสภาผู้แทนราษฎร ยังผลให้ พล.อ. เกรียงศักดิ์ ต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในวันที่แถลงนโยบายต่อสภานั้นเอง

เมื่อรัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์ ลาออก ก็มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม แต่งตั้ง พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ผู้บัญชาการทหารบกและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมขณะนั้นให้ เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2523 รัฐบาลชุดนี้เป็นรัฐบาลผสมระหว่างบุคคลในกลุ่มของ พล.อ. เปรม พรรคกิจสังคม พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคชาติประชาชน

รัฐบาลผสมภายใต้การนำของ พล.อ. เปรม ต้องเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มต่างๆ ที่ร่วมรัฐบาล และต้องแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่อยู่ในภาวะตกต่ำ การต่อสู้ของพรรคร่วมรัฐบาล โดยเฉพาะระหว่างกิจสังคมกับชาติไทย ถึงจุดสุดยอดในกรณีวิกฤตการณ์น้ำตาลขาดแคลนและเกิดปัญหาอื้อฉาวเรื่อง เทเลกซ์อัปยศ ในที่สุดกลุ่มกิจสังคมก็ประกาศถอนตัวจากรัฐบาล พล.อ. เปรม จึงต้องทำการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2524 การปรับปรุงครั้งนี้ได้เชิญกลุ่มสหพรรค (สยามประชาธิปไตย รวมไทย และเสรีธรรม) เข้าร่วมรัฐบาลด้วย รัฐบาลผสมชุดนี้ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฉบับใหม่เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2524 ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม แม้จะปรับปรุงคณะรัฐมนตรีแล้ว แต่ก็ยังคงประสบปัญหาความไม่มั่นคงของรัฐบาล ปัญหาสำคัญที่สั่นคลอนเสถียรภาพรัฐบาลก็คือ ความไม่พอใจของพรรคการเมืองต่างๆ ที่ร่วมรัฐบาลอันเนื่องมาจากการโยกย้ายถ่ายเทพรรคและการแก้ปัญหาต่างๆ ของรัฐบาลที่ยังไม่บรรลุผล อีกทั้งแรงกดดันจาก " กลุ่มทหารหนุ่ม " ซึ่งเคยมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุน พล.อ. เปรม แต่ภายหลังหลายคนมีส่วนร่วมในการก่อการกบฏเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2524 และถูกจับกุม บรรดาพรรคพวกได้พยายามก่อกวน บ่อนทำลายเสถียรภาพของรัฐบาลด้วยวิธีการต่างๆ จนทำให้ พล.อ. เปรม ต้องปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเป็นครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2524

กลุ่มและพรรคการเมืองที่ร่วม เป็นรัฐบาลผสมได้แก่กลุ่มของ พล.อ. เปรม พรรคกิจสังคม ชาติไทย ประชาธิปัตย์ สยามประชาธิปไตย และกลุ่มนายณรงค์ วงศ์วรรณ รัฐบาลชุดนี้ยังคงประสบกับปัญหาในลักษณะ เดิม กล่าวคือมีเสียงสนับสนุนน้อยในสภาผู้แทนราษฎร รัฐบาลจะต้องคอยเอาใจและประสานประโยชน์กับพรรคต่างๆ ทั้งภายในรัฐบาลและในรัฐสภา ผู้นำในกองทัพหลายท่านได้แสดงความ เบื่อหน่ายต่อความไม่มีวินัยของพรรคการเมืองและเรียกร้องให้มีการแก้รัฐธรรมนูญให้

วุฒิสมาชิกยังคงมีอำนาจใกล้เคียงกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อไป จนนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองที่สำคัญ นายกรัฐมนตรีจึงแก้ปัญหาคความตึงเครียดและวิกฤตการณ์รัฐธรรมนูญด้วยการยุบสภาเมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2526 และประกาศให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 18 เมษายน 2526 ¹⁵

การเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 13 และเป็น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 324 คน มีพรรคการเมืองถึง 14 พรรค มีผู้สมัครเข้าแข่งขันรับเลือกตั้งถึง 1,862 คน โดยมีผู้สมัครจำนวน 412 คน ไม่สังกัดพรรคการเมือง เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้สมัครอิสระมีจำนวนไม่มากนัก พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครจำนวนมากได้แก่พรรคการเมืองใหญ่ๆ คือ พรรคกิจสังคมส่งผู้สมัครเป็นจำนวน 253 คน พรรคประชาธิปัตย์ 194 คน พรรคชาติไทย 184 คน และเป็นที่ยกตมาหมายกันว่าทั้ง 3 พรรคนี้คงจะต่อสู้กันอย่างเต็มที่ ส่วนพรรคประชากรไทยได้ส่งผู้สมัครจำนวนมากเช่นกัน คือ 189 คน ¹⁶ แต่เชื่อกันว่าคงจะไม่ได้รับเสียงสนับสนุนนอกเขตกรุงเทพมหานครมากเท่าใดนัก เนื่องจากการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่มีประเด็นขัดแย้งในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ดังนั้นผู้ที่สนใจไปลงคะแนนเสียงน่าจะมากกว่าในการเลือกตั้งครั้งที่แล้ว ผลปรากฏว่ามีผู้ใช้สิทธิทั่วประเทศเฉลี่ยแล้วอยู่ในอัตราร้อยละ 50 จังหวัดที่มีผู้ใช้สิทธิต่ำสุด คือ กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีผู้ใช้สิทธิเพียงร้อยละ 32.57 แต่ก็ยังมีมากกว่าจำนวนผู้ไปใช้สิทธิครั้งที่แล้ว

ผลของการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคใหญ่ๆ 3 พรรคอันได้แก่พรรคกิจสังคม ชาติไทย และประชาธิปัตย์ ได้รับเลือกมีที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มมากขึ้น พรรคที่ได้รับเลือกมากที่สุดคือ พรรคกิจสังคมได้รับเลือกทั้งสิ้น 92 ที่นั่ง พรรคชาติไทยมาเป็นที่สองได้ 73 ที่นั่ง และพรรคประชาธิปัตย์มาเป็นที่สามได้ 56 ที่นั่ง ส่วนพรรคประชากรไทยเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น คือเพิ่มจาก 32 เป็น 36 ที่นั่ง เฉพาะในกรุงเทพมหานครได้ 24 จาก 36 ที่นั่ง หรือร้อยละ 66.6

ศูนย์วิจัยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵ กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ, และปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, การเลือกตั้ง พรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล (กรุงเทพมหานคร : มาสเตอร์เพรส, 2531), หน้า 90.

¹⁶ จากเอกสารกองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย.

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ พรรคประชาธิปัตย์ซึ่งพ่ายแพ้แก่พรรคประชากรไทยอย่างยับเยินในการเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ.2522 โดยได้รับเลือกมาเพียง 1 ที่นั่งเท่านั้น สามารถได้ที่นั่งกลับคืนมาถึง 8 ที่นั่งจากการเลือกตั้งครั้งนี้ ส่วนพรรคประชากรไทยซึ่งกวาดที่นั่งในกรุงเทพมหานคร เกือบทั้งหมดในปี พ.ศ.2522 กลับสูญเสียที่นั่งในการเลือกตั้งครั้งนี้ถึง 12 ที่นั่ง คือ นอกจากพรรคประชาธิปัตย์ได้ไป 8 ที่นั่งแล้ว ก็ยังลงคะแนนไปอีก 4 ที่นั่ง

การที่พรรคประชาธิปัตย์และพรรคกิจสังคม เจาะที่มั่นของประชากรไทยได้ถึงขนาดนี้ อาจเป็นเพราะประเด็นการแก้ไขรัฐธรรมนูญ พรรคประชาธิปัตย์และพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นพรรคที่คัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญโดยฝ่ายทหาร และได้นำเอาประเด็นนี้มาหาเสียง ส่วนพรรคประชากรไทยเป็นพรรคที่สนับสนุนในการแก้ไขรัฐธรรมนูญ จึงถูกโจมตีว่าเป็นพรรคที่ร่วมมือกับฝ่ายทหารที่จะนำเอาระบบเผด็จการเข้ามา การหาเสียงของพรรคประชากรไทยในเขตกรุงเทพมหานครจึงมีลักษณะเป็นฝ่ายรับมากกว่าฝ่ายรุก

ดังนั้นการรณรงค์หาเสียงและการตัดสินใจลงคะแนนเสียงให้กับผู้สมัครหรือพรรคหนึ่ง พรรคใดก็ดี อาจมีเรื่องนี้เข้ามาเกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่าคะแนนเสียงของผู้มีสิทธิที่ลงให้กับพรรคกิจสังคมและพรรคประชาธิปัตย์ในแทบทุกเขตในกรุงเทพมหานคร รวมกันแล้วมากกว่าพรรคประชากรไทย กล่าวคือ พรรคประชากรไทยส่งผู้สมัคร 36 คน ได้คะแนนเสียงรวมทั้งสิ้น 967,765 คะแนนเสียง ส่วนพรรคประชาธิปัตย์ส่งผู้สมัคร 33 คน ได้คะแนนเสียงรวมทั้งสิ้น 658,623 คะแนนเสียง และพรรคกิจสังคมส่งผู้สมัคร 29 คน ได้คะแนนเสียงรวมทั้งสิ้น 528,122 คะแนนเสียง จึงเป็นไปได้ที่ประเด็นการคัดค้านการแก้ไขรัฐธรรมนูญทำให้คนมาลงคะแนนเสียงให้กับพรรคทั้งสองนี้มากขึ้น ถึงขนาดมีการตั้งข้อสังเกตว่า ถ้าทั้งสองพรรคนี้แบ่งเขตกันลงไม่ไปแข่งกันเองแล้ว จะสามารถเอาชนะพรรคประชากรไทยได้แทบจะทุกเขตในกรุงเทพมหานคร การขัดแย้งในเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญนี้ได้ปลุกให้ผู้ที่มีสิทธิเลือกตั้งในเขตนี้ มีความตื่นตัวทางการเมืองและไปลงคะแนนเสียงมากขึ้น ¹⁷

¹⁷ สุจิต บุญบงการ และพรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, พฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนไทย, หน้า 105.

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ กรุงเทพมหานครแบ่งการเลือกตั้งออกเป็น 12 เขต มี สส. ได้ 36 คน แต่ละเขตเลือกตั้งสามารถมี สส. ได้ 3 คน ปรากฏรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้¹⁸

ตารางที่ 3.3 แสดงเขตเลือกตั้งและจำนวน สส. ในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2526

เขตเลือกตั้ง	เขต	จำนวน สส.
1	ดุสิต (ไม่รวมแขวง สี่แยกมหานาคและ สวนจิตรลดา)	3
2	พระนคร ป้อมปราบ ศัตรูพ่าย ปทุมวัน สัมพันธวงศ์ บางรัก	3
3	พญาไท แขวงสี่แยก- มหานาค แขวงสวน จิตรลดา	3
4	พระโขนง (ไม่รวมแขวง คลองตันและคลองเตย) ลาดกระบัง	3
5	ห้วยขวาง แขวงคลองตัน และคลองเตย	3
6	ยานนาวา	3
7	บางเขน	3

¹⁸ ชาติชาย เย็นบำรุง และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บันทึกการเมืองไทย, หน้า 48.

(ต่อ) แสดงเขตเลือกตั้งและจำนวน สส. ในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2526

เขตเลือกตั้ง	เขต	จำนวน สส.
8	บางกะปิ มินบุรี หนองจอก	3
9	ธนบุรี คลองสาน	3
10	บางขุนเทียน ราษฎร์บูรณะ	3
11	บางกอกน้อย ดลสังข์	3
12	ภาษีเจริญ หนองแขม บางกอกใหญ่	3

ผลการเลือกตั้งในสนามกรุงเทพมหานคร ซึ่งมี สส. ได้จำนวน 36 คน พรรค
ประชากรไทยได้ 24 คน เป็นการชนะแบบยกทีม สส. จำนวน 3 คน ถึง 6 เขต คือ เขตเลือก
ตั้งที่ 1 เขตเลือกตั้งที่ 3 เขตเลือกตั้งที่ 7 เขตเลือกตั้งที่ 8 เขตเลือกตั้งที่ 10 และเขต
เลือกตั้งที่ 11

เมื่อดูคะแนนรวมสูงสุดจากเขตเลือกตั้ง ในส่วนของพรรคประชากรไทยพบว่า เขตเลือก
ตั้งที่ได้คะแนนรวมสูงสุดมีดังนี้ ¹⁹

เขตเลือกตั้งที่ 1 ได้ 99,992 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 58.0 ของคะแนนทั้งหมด

เขตเลือกตั้งที่ 3 ได้ 47,371 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 40.0 ของคะแนนทั้งหมด

เขตเลือกตั้งที่ 5 ได้ 81,400 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 38.0 ของคะแนนทั้งหมด

¹⁹ มนูญ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบันและพรรคการเมืองกับการ
เลือกตั้งปี 2522-2529, หน้า 225.

เขตเลือกตั้งที่ 6 ใต้ 58,785 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 32.0 ของคะแนนทั้งหมด
 เขตเลือกตั้งที่ 7 ใต้ 120,270 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 52.0 ของคะแนนทั้งหมด
 เขตเลือกตั้งที่ 8 ใต้ 95,912 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 33.0 ของคะแนนทั้งหมด
 เขตเลือกตั้งที่ 10 ใต้ 93,610 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 42.0 ของคะแนนทั้งหมด
 เขตเลือกตั้งที่ 11 ใต้ 82,652 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 48.0 ของคะแนนทั้งหมด

สรุปแล้วพรรคประชากรไทย แม้จะได้จำนวน สส. ในเขตกรุงเทพมหานครน้อยกว่าเมื่อการเลือกตั้ง ปี พ.ศ.2522 แต่ที่ยังถือว่าเป็นพรรคการเมืองที่มี สส. ได้รับเลือกมาเป็นอันดับหนึ่ง นอกจากนั้นยังได้คะแนนรวมสูงสุดอีกด้วย กล่าวคือพรรคประชากรไทย ใต้ 967,765 คะแนนหรือร้อยละ 40.3 ของคะแนนรวมทั้งหมด รองลงมาคือพรรคประชาธิปัตย์ได้ 658,623 คะแนนหรือร้อยละ 27.4 พรรคกิจสังคมได้ 528,152 คะแนน หรือร้อยละ 22.0

ตารางที่ 3.4 รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2526²⁰

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
1	นายสมิคร สุนทรเวช	ประชากรไทย	36,496
	นายชูเกียรติ ประมูลผล	ประชากรไทย	32,169
	พล.ท. จิตรพล ณ ลำปาง	ประชากรไทย	31,300
2	นายมารุต บุนนาค	ประชาธิปัตย์	20,451
	ม.ล. เสรี ปราโมช	ประชาธิปัตย์	16,962
	พล.ร.ต. สอนอง นิสาลักษณ์	ประชาธิปัตย์	16,633
3	นายสนั่น ศิลปบรรเลง	ประชากรไทย	16,413
	นายจารุตม์ จารุประกร	ประชากรไทย	16,114
	นายชลินทร์ เผ่าวิบูล	ประชากรไทย	14,844

²⁰ ชาตชาย เย็นบำรุง และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บันทึกการเมืองไทย, หน้า 42.

(ต่อ) รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2526

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
4	นายพิชัย รัตตกุล	ประชาธิปัตย์	37,725
	นายเล็ก นานา	ประชาธิปัตย์	35,602
	นายแพทย์อาคม สรสุชาติ	ประชาธิปัตย์	33,481
5	นายดำรง ลัทธพิพัฒน์	ประชาธิปัตย์	32,926
	นายแพทย์บุญเทียม เขมาภิรัตน์	ประชากรไทย	27,741
	คุณหญิงกนก สามเสนวิล	ประชากรไทย	27,076
6	นายรังสฤษดิ์ เขาวนศิริ	ประชากรไทย	20,240
	นายโอบการิก พัยคมาภรณ์	ประชากรไทย	19,369
	นายสุรศักดิ์ เขาว์วิศิษฐ์	กิจสังคม	19,246
7	พล.อ.ท.น้อย ปาณิกบุตร	ประชากรไทย	41,327
	นายสัญญา สติรบุตร	ประชากรไทย	40,354
	นายเศรณี จินวาลา	ประชากรไทย	38,589
8	นางเย็นจิตต์ รพีพัฒน์ ณ อยุธยา	ประชากรไทย	32,712
	นายสมิตร สุนทรเวช	ประชากรไทย	31,391
	นายพิภพ อะสติรัตน์	ประชากรไทย	26,245
9	ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช	กิจสังคม	50,399
	พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา	กิจสังคม	50,349
	นายเกษม ศิริสัมพันธ์	กิจสังคม	43,765
10	นายชัยสิทธิ์ ภูวภิรมย์วัณ	ประชากรไทย	32,261
	นายเจลิยว วัชรพุกก์	ประชากรไทย	32,148
	นายพิรพันธ์ ตุงคะสวัสดิ์	ประชากรไทย	29,201
11	พล.ร.อ. สนธิ บุญยะชัย	ประชากรไทย	29,480
	นายอุส่าห์ สระมาลา	ประชากรไทย	27,118
	นายพิศาล ไชยชาญ	ประชากรไทย	26,054

(ต่อ) รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2526

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
12	ร.ต.อ. เจริม อยู่บำรุง	ประชาธิปัตย์	44,274
	นายปลิว ม่วงศิริ	ประชากรไทย	38,437
	นายวัชระ ประภาพัฒน์	ประชากรไทย	34,651

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้ ต่างกับการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี พ.ศ.2522 ทั้งนี้เนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีกฎหมายรับรองการจัดตั้งพรรคการเมือง คงมีแต่กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันขึ้นเป็นกลุ่มการเมือง จนกระทั่งมี พ.ร.บ.พรรคการเมือง พ.ศ.2524 ได้มีกลุ่มการเมืองต่างๆ มากมาย ขอจดทะเบียนเป็นพรรคการเมือง ในการเลือกตั้งจึงเป็นการต่อสู้ของพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้น โดยมีกฎหมายรองรับ สำหรับพรรคประชากรไทยก็ได้ขอจดทะเบียนพรรคการเมืองโดยมีรายละเอียดครั้งนั้น ดังนี้คือ ²¹

พรรคประชากรไทย

- 1 การจดทะเบียน 26 กรกฎาคม 2525 ทะเบียนเลขที่ 6/2525
(รจ. เล่ม 99 ตอน 154 ลว. 20 ต.ค.25)
- 2 ชื่อเดิมของพรรค ศูนย์วิทยุทรพยากร
- 3 หัวหน้าพรรค นายสมิคร สุนทรเวช
- 4 รองหัวหน้าพรรค 1. นายโอฬาริก พยัคฆภรณ์ 2. นายสลับ นาคะเสถียร
- 5 เลขานุการพรรค นายสมรรค ศิริจันทร์

²¹ มนูญ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบัน และพรรคการเมืองกับการเลือกตั้งปี 2522-2529, หน้า 31

6	รองเลขาธิการฯ	1. นายพิภพ อະสิติรัตน์	2. นายสนิท กุลเจริญ
		3. นายบุญเทียม เขมาภิรัตน์	
7	กรรมการบริหาร	1. นายยิ่งพันธ์ มนะสิการ	2. นายจรรยา กุวานนท์
		3. นายสัญญา สติรบุตร	4. นางเย็นจิตต์ รัตพันธ์ ณ อยุธยา
		5. นายปภิต พัฒนกุล	6. นายอุส่าห์ สระมาลา
		7. นายวโรทัย ภิญญาสาสน์	8. นายวัชระ ประภาพัฒน์
		9. นายสุวัฒน์ นิงสานนท์	10. นายพิศาล ไชยชาญ
		11. นายสุเมธ สุเมตติกุล	12. นายวิจารณ์ ก้องสมุทร
		13. นายชัยสิทธิ์ ภาภิรมย์ขวัญ	14. พ.ท. สมพงษ์ โสมาภา
		15. นายอุดมศักดิ์ อุชชิน	
8	ที่ตั้งพรรค	125 ถนนเทียนร่วมมิตร แขวงห้วยขวาง เขตห้วยขวาง
กทม. โทร. 2771194, 2771023	

นโยบายของพรรคประชากรไทยที่กำหนดไว้ในการจัดทะเบียนพรรคการเมือง สรุปลงในสาระสำคัญได้ดังนี้²²

1. นโยบายด้านการเมืองการปกครอง

รักษาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขให้คงอยู่ตลอดไป

จะปรับปรุงวิธีการบริหารราชการให้มีประสิทธิภาพ กระจายอำนาจโดยลำดับจากรัฐบาลสู่ผู้บริหารของข้าราชการประจำ เพื่อให้มีอำนาจในการตัดสินใจและลดขั้นตอนการทำงาน และไม่สนับสนุนการตั้งคณะกรรมการขึ้นมา เจรยความรับผิดชอบ

การปกครองท้องถิ่น สนับสนุนให้มีการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นระดับอำเภอ และระดับตำบล เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาส เข้าร่วมในการบริหารกิจการอันเป็นส่วนได้ส่วนเสียของชุมชน

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 62.

อาชญากรรมและการฉ้อราษฎร์บังหลวง จะป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษและการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงอย่างจริงจัง โดยจะใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด

2. นโยบายด้านเศรษฐกิจ

การเกษตร จะเน้นหนักไปในทางเกษตร-อุตสาหกรรม โดยพยายามส่งเสริมและสนับสนุนให้นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกิจการทางการเกษตร เพื่อเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุนการผลิต แล้วนำผลผลิตดังกล่าวไปแปรรูปเข้าโรงงานอุตสาหกรรมที่จะให้มีการจัดตั้งขึ้นในท้องถิ่นนั้นๆ แปรรูปจากสินค้าทางเกษตรเป็นสินค้าอุตสาหกรรมหรือกึ่งอุตสาหกรรม ออกจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ

จัดระเบียบทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยจะให้ความสำคัญเป็นธรรมทั้งฝ่ายนายจ้างและลูกจ้าง และเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล

จะพัฒนากิจการสาธารณูปโภค และกิจกรรมที่จะเกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศ เช่น สนามบินนานาชาติ และท่าเรือน้ำลึก เป็นต้น

3. นโยบายด้านสังคม

จะขจัดความแตกต่างระหว่างชนชั้นให้น้อยลง และจะแก้ไขปัญหาเรื่องรายได้ของบุคคลที่ไม่พอกับรายจ่ายทั้งในเมืองและชนบท โดยมุ่งให้ประชาชนมีงานทำตามสภาพ

จะดำเนินมาตรการป้องกันการเอาเปรียบในทางสังคมทั้งด้านความเป็นอยู่และการครองชีพ โดยใช้ระบบกฎหมายควบคุมต้นทุนการผลิตเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทั้งฝ่ายผู้ผลิตและผู้บริโภค

การศึกษา จะส่งเสริมให้ประชาชนชาวไทย โดยเฉพาะเยาวชนให้ได้รับการศึกษาขั้นมูลฐานโดยทั่วถึงและจะปรับปรุงการศึกษาทุกระดับให้มีคุณภาพมาตรฐานและจำนวนเพียงพอับความต้องการ

ศาสนา จะพิทักษ์รักษายกย่องเทอดทูน สถาบันทางศาสนาทุกศาสนาด้วยการให้การสนับสนุนทุกวิถีทาง

4. นโยบายด้านต่างประเทศ

จะรักษาและส่งเสริมไมตรีกับทุกประเทศที่เป็นมิตรกับไทย โดยยึดหลักการเคารพในเอกราชอธิปไตย

5. นโยบายด้านความมั่นคง

จะเสริมสร้างและบำรุงสมรรถภาพของกองทัพและกิจการตำรวจไทย ทั้งในด้านอาวุธ ยุทธภัณฑ์ ตลอดจนสวัสดิภาพของผู้ที่อุทิศตน เพื่อความสงบสุขของบ้าน เมืองทั้งในยามสงบและยามสงคราม

หลังจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526 ดังกล่าวข้างต้น ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าไม่มีพรรคใดชนะการเลือกตั้งได้ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร เกินกว่าครึ่งและจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากได้ ดังนั้นจึงต้องจัดตั้งรัฐบาลผสมขึ้น และโดยเหตุที่พรรคการเมืองต่างๆ เหล่านี้ไม่สามารถจะตกลงกันเองได้ว่าจะให้หัวหน้าพรรคใดเป็นนายกรัฐมนตรี อีกทั้งมีพลังกดดันจากกองทัพและอื่นๆ ทำให้กลุ่มพรรคการเมืองต้องเชิญ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์มาเป็นนายกรัฐมนตรี และจัดตั้งรัฐบาล รัฐบาลผสมชุดนี้ประกอบด้วยกลุ่มของ พล.อ. เปรม พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ พรรคประชากรไทย และพรรคชาติประชาธิปไตย โดยนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย เข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

ปัญหาสำคัญที่รัฐบาลผสมชุดนี้พยายามแก้ไขอยู่ก็คือ ปัญหาเศรษฐกิจ ราคาน้ำมันที่ยังสูงอยู่เป็นจุดอ่อนที่รัฐบาลถูกโจมตีว่าแก้ปัญหาเศรษฐกิจไม่ได้ รัฐบาลพยายามบรรเทาปัญหาด้านนี้ด้วยการลดราคาน้ำมันบางประเภทลงเล็กน้อย การแข่งขันบารมีกับนายกรัฐมนตรีกับการแสดงอำนาจของ พล.อ. อาทิตย์ กำลังเอก ผู้บัญชาการทหารบก และผู้บัญชาการทหารสูงสุดในขณะนั้น เป็นเหตุการณ์ที่บั่นทอนเสถียรภาพของรัฐบาลที่สำคัญยิ่ง

นอกจากนั้น เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและพรรคการเมืองแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย ระหว่างกลุ่มที่สนับสนุน พล.อ. เปรม กับฝ่ายที่สนับสนุน พล.อ. อาทิตย์ ยิ่งเพิ่มความตึงเครียดให้กับรัฐสภาและรัฐบาลยิ่งขึ้น การลดค่าของเงินบาทก่อให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อกลุ่มธุรกิจที่มีขายสัมพันธ์กับ พล.อ. อาทิตย์ อย่างรุนแรง นำไปสู่การประจันหน้าระหว่าง พล.อ. อาทิตย์ กับ พล.อ. เปรมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเมื่อกลุ่มนายทหารผู้สนับสนุน พล.อ. อาทิตย์ เรียกร้องให้มีการต่ออายุราชการให้ พล.อ. อาทิตย์อีกวาระหนึ่ง ทำให้ความตึงเครียดทางการเมืองพุ่งสูงสุดสุดยอด แต่ความตึงเครียดคลายลงเมื่อ พล.อ. เปรม ตัดสินใจไม่ต่ออายุราชการให้กับ พล.อ. อาทิตย์

ในท่ามกลางความขัดแย้งและความตึงเครียดทางการเมืองในช่วง 2 ปีเศษดังกล่าว นั้น พรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ใช้ตัวกระทำเด่นในทางการเมือง หากแต่เป็นพลังกดดัน และกลุ่มผลประโยชน์ภายนอกสภาที่สั่นคลอนเสถียรภาพของรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนมาก เป็นเพียงสื่อที่ส่งผ่านแรงกดดันไปยังสภาและรัฐบาลอีกทีหนึ่ง ดังนั้นปรากฏการณ์

ในช่วงวิกฤติจะมีลักษณะที่ว่า กลุ่มผลประโยชน์และกลุ่มผลักดันภายนอกสภา มีบทบาทสำคัญในการกำหนดบทบาทและกิจกรรมให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนส่วนมาก โดยพรรคการเมืองไม่สามารถควบคุมสมาชิกภายในพรรคของตนให้อยู่ในระเบียบวินัยได้ ด้วยเหตุนี้เมื่อมีการพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนดเกี่ยวกับการเงิน รัฐบาลต้องพ่ายแพ้แก่พรรคฝ่ายค้านเพราะพรรคร่วมรัฐบาลไม่สามารถจะควบคุมให้ลูกพรรคออกเสียงสนับสนุนรัฐบาลได้ จึงทำให้ พล.อ. เปรม อดิชนิวิชัยบสภาและให้มีการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 ²³

การเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งนี้เป็นการแข่งขันโดยพรรคการเมือง ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนถูกบังคับให้สังกัดพรรคการเมือง จึงจะมีสิทธิสมัคร พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งมี 16 พรรค พรรคต่างๆ ที่ได้ที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรมีดังต่อไปนี้ ²⁴

1. ประชาธิปัตย์	ได้	100	ที่นั่ง	คิด เป็นร้อยละ	28.8
2. ชชาติไทย	"	63	"	"	18.1
3. กิจสังคม	"	51	"	"	14.6
4. สหประชาธิปไตย	"	38	"	"	10.2
5. ประชากรไทย	"	24	"	"	6.9
6. รวมไทย	"	19	"	"	5.4
7. ราษฎร	"	18	"	"	5.1
8. กิจประชาคม	"	15	"	"	4.3
9. ก้าวหน้า	"	9	"	"	2.5
10. มวลชน	"	3	"	"	0.8
11. ชชาติประชาธิปไตย	"	3	"	"	0.8

²³ กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ, และปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, การเลือกตั้ง พรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล, หน้า 91.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91.

12. เสรีนิยม	"	1	"	"	0.2
13. พลังใหม่	"	1	"	"	0.2
14. แรงงานประชาธิปไตย	"	1	"	"	0.2
15. ปวงชนชาวไทย	"	1	"	"	0.2
16. รักไทย	"	<u>1</u>	"	"	<u>0.2</u>
รวม		347			100

พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งสูงสุดคือ พรรคประชาธิปัตย์ จำนวน 312 คน และพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งน้อยที่สุดคือ พรรคพลังใหม่ จำนวน 185 คน ในสนามเลือกตั้ง เขตกรุงเทพมหานครนั้น ก่อนการเลือกตั้ง มีประเด็นที่ผู้สนใจการเมืองการเลือกตั้งต่างตั้งคำถามคือ " พรรคประชากรไทยจะเป็นพรรคดำสีในพื้นที่ยี่สิบที่กรุงเทพฯ หรือไม่ "

ทั้งนี้เนื่องจากความพ่ายแพ้ในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2528 แก่ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง กลุ่มรวมพลัง โดย พล.ต.จำลอง ได้รับเลือกด้วยคะแนนเสียงท่วมท้นถึง 480,233 คะแนน ส่วน พล.ต.ต. ม.ร.ว. เจตจันทร์ ประวิตร ผู้สมัครของพรรคประชากรไทย ได้เพียงอันดับ 3 ด้วยคะแนน 140,190 คะแนน

นอกจากนั้นในการเลือกตั้งซ่อมในช่วงก่อนหน้านี้นี้ พรรคประชากรไทยก็ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร โดยพ่ายแพ้แก่พรรคประชาธิปัตย์ถึง 3 เขตการเลือกตั้ง แต่สิ่งหนึ่งที่นายสมัคร สุนทรเวชได้กล่าวยืนยันก็คือว่า " การเลือกตั้งซ่อมไม่สามารถวัดอะไรจริงจัง มันต้องเลือกตั้งใหญ่ถึงจะวัดกันได้ "

อย่างไรก็ตาม ความพ่ายแพ้ต่อการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อทำการพิจารณา ก็พอที่จะเข้าใจได้ว่า เนื่องจากมีปัจจัยพิเศษเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยคือ การขึ้นมาของ พล.ต.จำลอง แต่ในส่วนการเลือกตั้ง สก. (สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร) และ สข. (สมาชิกสภาเขต) จำนวนที่นั่งที่ได้รับเป็นสิ่งน่าตระหนกสำหรับพรรคที่มีบทบาทอย่างเหนียวแน่นในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เช่น พรรคประชากรไทย การเลือกตั้ง สก. ได้ชัยชนะมาเพียง 6 ที่นั่ง ในขณะที่พรรคประชาธิปัตย์ได้ 35 ที่นั่ง การเลือกตั้ง สข. ได้มาเพียง 47 ที่นั่ง ส่วนพรรคประชาธิปัตย์ได้ถึง 113 ที่นั่ง ซึ่งทั้ง สก. และ สข. นี้เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์และความใกล้ชิดระหว่างพรรคการเมืองหรือ สส. ในสังกัดของพรรคกับฐานคะแนนเสียงและประชาชน

ในแต่ละเขตได้ หากจะกล่าวว่าพรรคประชากรไทยได้ละเลยและไม่ให้ความสนใจต่อการเลือกตั้งทั้งสองนี้เท่าที่ควร ก็ไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะการปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมเป็นรากฐานที่จะสร้างฐานคะแนนและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อพรรคได้เป็นอย่างดี ดังนั้นแล้วการที่พรรคประชากรไทยถูกคาดหวังหรือตั้งคำถามว่า " จะ เป็นพรรคค่าสิบหรือไม่ " จึงเป็นประเด็นที่ยังต้องพิจารณาให้มากขึ้น ²⁵

การเลือกตั้งครั้งนี้ยังคงมี สส. ได้ 36 คน จากจำนวนประชากร 5,363,378 คน มีจำนวนผู้มีสิทธิ 2,943,034 คน โดยแบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็น 12 เขต เท่ากับครั้งก่อน แต่ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนเขตเลือกตั้งในบางเขต โดยเฉพาะเขตพื้นที่ทางฝั่งธนบุรีซึ่งเมื่อปี 2526 ถูกจัดออกเป็นเพียง 3 เขตเลือกตั้ง หากครั้งนี้ถูกแบ่งออกเป็น 4 เขต คือตั้งแต่เขตเลือกตั้งที่ 9 ถึงเขตที่ 12 ส่วนอีก 8 เขตที่เหลือนั้นอยู่ทางฝั่งพระนคร ภาพของพรรคการเมืองที่ยังคงเป็นคู่แข่งกันคือพรรคประชากรไทยกับพรรคประชาธิปัตย์ ในส่วนของเขตเลือกตั้งทางฝั่งธนบุรีมีพรรคมวลชนซึ่งภาพของหัวหน้าพรรคคือ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง ที่คาดว่าจะมีโอกาสที่จะแย่งชิงที่นั่งกับสองพรรคแรกอยู่สูงมากในพื้นที่แถบนี้ สำหรับเขตของฝั่งพระนครก็มีพรรคการเมืองอื่นๆ ที่มีโอกาสที่จะแย่งชิงที่นั่งแต่เป็นเฉพาะเขตไป เช่น พรรคกิจสังคม และ พรรคชาติไทย เป็นต้น

ตารางที่ 3.5 แสดงเขตเลือกตั้งและจำนวน สส. ในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2529 ²⁶

เขตเลือกตั้ง	เขต	จำนวน สส.
--------------	-----	-----------

1	ดุสิต (ไม่รวมแขวงสี่แยกมหานาคและสวนจิตรลดา)	3
---	---	---

²⁵ ชาตชาย เย็นบำรุง และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บันทึกการเมืองไทย, หน้า 20.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

(ต่อ) แสดงเขตเลือกตั้งและจำนวน สส. ในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2529

เขตเลือกตั้ง	เขต	จำนวน สส.
2	พระนคร ป้อมปราบ ศัตรูพ่าย ปทุมวัน สัมพันธวงศ์ บางรัก	3
3	พญาไท แขวงสีแยก- มหานาค แขวงสวน จิตรลดา	3
4	พระโขนง (ไม่รวมแขวง คลองตันและคลองเตย) ลาดกระบัง	3
5	ห้วยขวาง แขวงคลองตัน และคลองเตย	3
6	ยานนาวา	3
7	บางเขน	3
8	บางกะปิ มีนบุรี หนองจอก	3
9	ธนบุรี คลองสาน	3
10	บางขุนเทียน ราษฎร์บูรณะ	3
11	บางกอกน้อย คลองสาน	3
12	ภาษีเจริญ หนองแขม บางกอกใหญ่	3

ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พลิกความคาดหมายโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ พรรคประชากรไทย ไทยได้ 16 ที่นั่ง คือส่วนใหญ่ได้จากเขตกรุงเทพมหานครรอบนอกจากเขต 7 เป็นต้นไป ยกเว้น เขตที่ 9 และได้รับทั้ง 3 ที่นั่งจากเขตที่ 1 เขตดุสิตที่นำโดย นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรค พรรคประชาธิปัตย์ได้ 16 ที่นั่งเท่ากัน ได้รับเลือกตั้งทั้งหมจากเขตที่ 3,5,6 และ 10 พรรคกิจสังคม ได้ 2 ที่นั่งจากเขตที่ 2 โดย พล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลาหัวหน้าพรรคและนายเกษม ศิริสัมพันธ์ พรรค ชาติไทยได้ 1 ที่นั่ง โดย พ.อ.ประจักษ์ สว่างจิตร์ จากเขต 7 พรรคมวลชนได้ 1 ที่นั่ง โดย ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง จากเขต 12 ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าแม้พรรคประชาธิปัตย์ได้ รับเลือกและได้ชัยชนะในการเลือกตั้งซ่อมทั้งสามครั้งและ เป็นพรรคที่มีจำนวนที่นั่งมากที่สุดจากการ เลือกตั้ง สก. และ สข. แต่ก็ยังส่งผลไม่ได้เต็มที่ต่อการเลือกตั้งทั่วไป สำหรับการเลือกตั้งใน ครั้งต่อไป อาจจะเป็นไปได้ที่พรรคประชากรไทยจะมีจำนวนที่นั่งในอัตราที่ถดถอยมากขึ้น เพราะหาก พิจารณาด้านคะแนนเสียงที่ผู้สมัครของพรรคประชาธิปัตย์ใน เขตที่แพ้พรรคประชากรไทยนั้น ก็มีคะแนน ที่แพ้กันอยู่เรียกได้ว่าไม่มากนัก นอกเสียจากว่าทั้งสองพรรคจะได้ เผชิญกับบุคคลและพรรคการเมือง ใหม่นับในลักษณะที่เคย เผชิญมาแล้ว เมื่อคราว เลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

สรุปแล้วใน กรุงเทพมหานคร พรรคประชากรไทยได้คะแนนสูงสุด คือ 1,172,301 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 37.0 ของคะแนนทั้งหมด รองลงมาคือ พรรคประชาธิปัตย์ ได้ 1,112,954 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 35.1 ของคะแนนทั้งหมด

พรรคประชากรไทยนั้นได้รับการเลือกตั้งแบบยกทีม 3 เขตเลือกตั้ง คือ เขตเลือกตั้งที่ 1 เขตเลือกตั้งที่ 10 และเขตเลือกตั้งที่ 11 ได้รับเลือกตั้ง 2 ใน 3 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 7 เขตเลือกตั้งที่ 8 และเขตเลือกตั้งที่ 12 และได้รับเลือกตั้ง 1 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 4

เมื่อดูคะแนนรวมสูงสุดจากเขตเลือกตั้ง พบว่าเขตเลือกตั้งที่ได้คะแนนรวมสูงสุดมีดังนี้ ²⁷
 เขตเลือกตั้งที่ 1 ได้ 105,371 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 49.0 ของคะแนนทั้งหมด
 เขตเลือกตั้งที่ 7 ได้ 141,234 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 41.0 ของคะแนนทั้งหมด
 เขตเลือกตั้งที่ 10 ได้ 129,654 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 52.0 ของคะแนนทั้งหมด

²⁷ มนุษย์ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบัน และพรรคการเมืองกับการเลือกตั้งปี 2522-2529, หน้า 390.

เขตเลือกตั้งที่ 11 ได้ 124,839 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 48.0 ของคะแนนทั้งหมด
 เขตเลือกตั้งที่ 12 ได้ 106,309 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 37.0 ของคะแนนทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม เมื่อมองภาพรวมการเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครของพรรคประชากรไทย โดยเปรียบเทียบระหว่างปี 2526 กับปี 2529 ในแต่ละเขตเลือกตั้งนั้น คะแนนรวมในปี 2529 สูงกว่าปี 2526 จำนวน 10 เขตเลือกตั้ง คือ เขตเลือกตั้งที่ 1,3,4,5,7,8,9,10,11 และ 12 เขตที่พรรคประชากรไทยได้รับคะแนนสูงสุดคือ เขตเลือกตั้งที่ 7 (เขตบางเขน) ได้รับคะแนนสูงสุดทั้งในปี 2526 และปี 2529 โดยในปี 2526 ได้รับ 120,315 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 52.46 ของคะแนนทั้งหมด และในปี 2529 ได้รับ 141,234 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 41.16 ของคะแนนทั้งหมด ส่วนเขตเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนต่ำสุดในปี 2526 คือ เขตเลือกตั้งที่ 6 (เขตยานนาวา) ได้ 60,257 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 33.83 ของคะแนนทั้งหมด และในปี 2529 คือ เขตเลือกตั้งที่ 2 (เขตพระนคร เขตป้อมปราบฯ เขตปทุมวัน เขตบางรัก และเขตสัมพันธวงศ์) ได้ 36,592 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 13.65 ของคะแนนทั้งหมด ²⁸

ตารางที่ 3.6 รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครปี 2529 ²⁹

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
1	นายสมิคร สุนทรเวช	ประชากรไทย	42,082
	นางลลิตา ฤกษ์สำราญ	ประชากรไทย	32,875
	พล.ท. จิตรพล ณ ลำปาง	ประชากรไทย	30,414

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 500.

²⁹ ชชาติชาย เข็มบำรุง, และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, บันทึกการเมืองไทย, หน้า 41.

(ต่อ) รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครปี 2529

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
2	พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา	กิจสังคม	49,673
	นายมารุต บุณนาค	ประชาธิปัตย์	40,869
	นายเกษม ศิริสัมพันธ์	กิจสังคม	36,488
3	ร.ท. ชาลิต เตชะไพบูลย์	ประชาธิปัตย์	23,916
	นายเดโช สวานานนท์	ประชาธิปัตย์	23,671
	ร.ต. ฉลาด วรฉัตร	ประชาธิปัตย์	21,802
4	นายพิชัย รัตตกุล	ประชาธิปัตย์	51,415
	นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์	ประชาธิปัตย์	48,703
	นายมงคล กิมสูนจันทร์	ประชากรไทย	45,363
5	นายพิจิตต รัตตกุล	ประชาธิปัตย์	43,258
	นายปรีดา กนกนาค	ประชาธิปัตย์	39,212
	นายเปี่ยม สัมทอง	ประชาธิปัตย์	37,584
6	ร.ต. เจริญ คันธวงศ์	ประชาธิปัตย์	35,918
	นายวิเชต วิเศษสุวรรณภูมิ	ประชาธิปัตย์	32,318
	นายมานพ ธนสุกาญจน์	ประชาธิปัตย์	30,383
7	นายสัญญา สกิตฺตบุตร	ประชากรไทย	51,620
	พล.อ.ท. วิจิตร ศิริกุล	ประชากรไทย	48,992
	พ.อ. ประจักษ์ สว่างจิตร	ชาติไทย	44,978
8	นายศุภชัย พานิชภักดิ์	ประชาธิปัตย์	45,385
	นางเย็นจิตต์ ระพีพัฒน์	ประชากรไทย	42,568
	นายพิภพ อะสีติรัตน์	ประชากรไทย	40,261
9	พล.อ. หาญ ลีนาบนนท์	ประชาธิปัตย์	37,602
	นายปราโมทย์ สุขุม	ประชาธิปัตย์	32,945
	นายสัมพันธ์ เลิศนุวัฒน์	ประชาธิปัตย์	32,208

(ต่อ) รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานครปี 2529

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
10	นายสุวัฒน์ วรรณศิริกุล	ประชาธิปัตย์	45,297
	นายประเสริฐ ม่วงศิริ	ประชาธิปัตย์	43,380
	นายปภิต พัฒนกุล	ประชาธิปัตย์	40,977
11	พล.ร.ต. กมุต กมลนาวิณ	ประชาธิปัตย์	42,713
	นายสุวัฒน์ นิงสานนท์	ประชาธิปัตย์	41,678
	นายอุส่าห์ สระมาลา	ประชาธิปัตย์	40,448
12	นายวัชระ ประภาพัทน์	ประชาธิปัตย์	41,180
	นายชัยสิทธิ์ ภูวภิรมย์ขำ	ประชาธิปัตย์	35,242
	ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง	มวลชน	30,947

หลังจากการเลือกตั้งทั่วประเทศ ปรากฏว่าไม่มีพรรคการเมืองใดได้รับเสียงข้างมากเด็ดขาด จึงต้องจัดตั้งรัฐบาลผสม และโดยเหตุที่พรรคการเมืองใหญ่ 3 พรรค คือ ประชาธิปัตย์ กิจสังคม และชาติไทย ไม่อาจจะสร้างภาวะการนำทางการเมืองให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนได้ และพรรคทั้งสามต่างก็ไม่ยอมรับการนำของกันและกัน อีกทั้งแรงกดดันจากกองทัพยังคงสนับสนุนและต้องการให้ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ เป็นหัวหน้ารัฐบาล พล.อ. เปรม จึงได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีด้วยความยินยอมของพรรคการเมืองต่าง ๆ รัฐบาลผสมชุดนี้ประกอบด้วยกลุ่มของ พล.อ. เปรม ประชาธิปัตย์ ชาติไทย กิจสังคม และราษฎร

รัฐบาลชุดนี้บริหารประเทศได้ไม่นาน ก็เกิดความแตกแยกภายในพรรคร่วมรัฐบาลคือ พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีปัญหาในเรื่องการแต่งตั้งรัฐมนตรีร่วมคณะรัฐบาล ก่อให้เกิดกลุ่ม 10 มกรา และกลายมาเป็นพรรคประชาชนในเวลาต่อมา การแตกแยกในพรรคประชาธิปัตย์มีผลกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐบาล จนในที่สุด พล.อ. เปรม ได้ตัดสินใจยุบสภา และให้มีการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531

การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531

การเลือกตั้งวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 เป็นการเลือกตั้งครั้งที่ 15 ของการเมืองไทย เป็นการเลือกตั้งผสมที่ใช้ทั้งแบ่งเขตและรวมเขต การเลือกตั้งครั้งนี้มีพรรคการเมืองส่งผู้สมัครถึง 17 พรรค แต่ได้รับการเลือกตั้งเพียง 15 พรรคเท่านั้น โดยส่งผู้สมัครทั้งหมด 3,612 คน เนื่องจากมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนตามมาตรา 94 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2521 จึงถูกเพิกถอนการรับสมัคร 6 คน เหลือผู้สมัครเพียงแค่ 3,606 คน การเลือกตั้งครั้งนี้กำหนดให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 357 คน เพิ่มจากเดิม 10 คน³⁰

การเลือกตั้งครั้งนี้ มีจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 26,658,637 คน เขตเลือกตั้งทั่วประเทศ 142 เขต แต่มีผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 16,944,931 คน คิดเป็นร้อยละ 63.50

เมื่อคิดถึงจำนวนผู้ไปใช้สิทธิทั่วประเทศ ปรากฏว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผู้มาใช้สิทธิสูงสุด เฉลี่ยร้อยละ 75.41 รองลงมาคือภาคเหนือ เฉลี่ยร้อยละ 68.42 ภาคใต้ เฉลี่ยร้อยละ 60.31 ภาคกลางมีผู้มาใช้สิทธิต่ำสุด เฉลี่ยร้อยละ 58.58 ส่วนจังหวัดที่มีผู้มาใช้สิทธิต่ำสุดคือ กรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 37.50

พรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งสูงสุดคือ พรรคพลังธรรม จำนวน 319 คน และพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งน้อยที่สุดคือ พรรคเสรีนิยม จำนวน 189 คน และจากผลการเลือกตั้ง พรรคการเมืองที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาสูงสุดตามลำดับปรากฏดังนี้³¹

(1) พรรคชาติไทย	ได้ 87 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ 24.37
(2) พรรคกิจสังคม	ได้ 54 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ 15.13
(3) พรรคประชาธิปไตย	ได้ 48 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ 13.45

³⁰ กระทรวงมหาดไทย, กรมการปกครอง, "ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเลือกตั้ง 24 กรกฎาคม 2531", เทศาภิบาลฉบับพิเศษ เลือกตั้ง 24 กรกฎาคม 2531 (กรกฎาคม 2531) :221-229.

³¹ มนูญ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบันและพรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง ปี 2531 (กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายการศึกษา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2531), หน้า 130.

(4) พรรครวมไทย	ได้ 35 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	9.80
(5) พรรคประชากรไทย	ได้ 31 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	8.68
(6) พรรคราษฎร	ได้ 21 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	5.88
(7) พรรคประชาชน	ได้ 19 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	5.32
(8) พรรคปวงชนชาวไทย	ได้ 17 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	4.76
(9) พรรคพลังธรรม	ได้ 14 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	3.92
(10) พรรคกิจประชาคม	ได้ 9 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	2.52
(11) พรรคก้าวหน้า	ได้ 8 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	2.24
(12) พรรคมวลชน	ได้ 5 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	1.40
(13) พรรคสหประชาธิปไตย	ได้ 5 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	1.40
(14) พรรคเสรีนิยม	ได้ 3 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	0.84
(15) พรรคพลังสังคมประชาธิปไตย	ได้ 1 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ	0.28

รวม 15 พรรค ได้ 357 ที่นั่ง คิดเป็นร้อยละ 100

ในส่วนของกรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 24 เขต 150 แขวง มีพื้นที่ 1,565,562 ตารางกิโลเมตร ประชากรจำนวนทั้งสิ้น 5,716,779 คน อัตราส่วนเพศชาย : หญิง 101 : 100 ประชากรมากที่สุดเ็นเขตพระโขนง มีจำนวน 664,248 คน เพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 2.1 เขตที่มีประชากรหนาแน่นมากที่สุด คือ เขตป้อมปราบฯ 42,175 คน/ตารางกิโลเมตร ประชากรน้อยที่สุดในเขตสัมพันธวงศ์ มีจำนวน 48,377 คน เขตที่มีประชากรหนาแน่นน้อยที่สุด คือ เขตหนองจอก 0.26 คน/ตารางกิโลเมตร จำนวนบ้าน 1,084,583 หลัง ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 3,652 คน/ตารางกิโลเมตร ³²

³² แผนกเลือกตั้งและสถิติ กองปกครองทะเบียน สำนักปลัดกรุงเทพมหานคร, "ข้อมูลสถิติกรุงเทพมหานครที่น่าสนใจ พ.ศ.2531", (เอกสารอัดสำเนา), 2531.

การเลือกตั้งครั้งนี้ มีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ 37 คน โดยที่เพิ่มจากปี 2526 เพียงจำนวน 1 คนเท่านั้น มีประชากรมีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด 3,092,855 คน แต่มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 1,159,814 คน คิดเป็นร้อยละ 37.50 มีเขตเลือกตั้ง 13 เขต มีหน่วยเลือกตั้ง 2,926 หน่วย พรรคการเมืองที่มีโอกาสได้รับเลือกตั้งจาก พ.ศ.2522-2531 มีพรรคการเมืองจำนวน 6 พรรคเท่านั้น คือ พรรคประชากรไทย พรรคประชาธิปไตย พรรคกิจสังคม พรรคมวลชน พรรคชาติไทย พรรคพลังธรรม ^{๓๓}

การแบ่งเขตเลือกตั้งของกรุงเทพมหานครนั้น แตกต่างจากเมื่อการเลือกตั้งปี 2529 กล่าวคือมีการเพิ่มเขตเลือกตั้งจาก 12 เป็น 13 เขตเลือกตั้ง โดยได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตเลือกตั้งจำนวน 3 เขตเลือกตั้ง คือ เขตเลือกตั้งที่ 7 (ปี 2529 คือ เขตเลือกตั้งที่ 8) เป็นพื้นที่เขตปกครองของเขตบางกะปิ ปี 2529 เป็นพื้นที่เขตปกครองของเขตบางกะปิ มีนบุรี และหนองจอก เขตเลือกตั้งที่ 12 (ปี 2529 คือ เขตเลือกตั้งที่ 7) เป็นพื้นที่เขตปกครองของเขตบางเขน ไม่รวมแขวงคลองถนน แขวงตลาดบางเขน แขวงสายไหม และแขวงสีกัน ปี 2529 เป็นพื้นที่เขตปกครองของเขตบางเขนทั้งหมด และเขตเลือกตั้งที่ 13 เป็นเขตเลือกตั้งที่เพิ่มขึ้นจากปี 2529 เป็นการรวมเอาพื้นที่เขตปกครองของเขตมีนบุรี หนองจอก และแขวงคลองถนน แขวงตลาดบางเขน แขวงสายไหม และแขวงสีกันของเขตบางเขน

ส่วนเขตเลือกตั้งที่ประกอบด้วยเขตปกครองเช่นเดียวกับปี 2529 เพียงแต่เปลี่ยนเลขที่ของเขตเลือกตั้งเท่านั้น ซึ่งมีอยู่จำนวน 4 เขตเลือกตั้ง คือ เขตเลือกตั้งที่ 8 (ปี 2529 คือ เขตเลือกตั้งที่ 9) เขตเลือกตั้งที่ 10 (ปี 2529 คือเขตเลือกตั้งที่ 11) และเขตเลือกตั้งที่ 11 (ปี 2529 คือเขตเลือกตั้งที่ 12) ^{๓๔}

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๓๓} "บทวิเคราะห์มองการเลือกตั้ง", มติชนสุดสัปดาห์ 8(31 กรกฎาคม 2531):5-6.

^{๓๔} มนูญ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบันและพรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง ปี 2531, หน้า 266.

ตารางที่ 3.7 แสดงเขตเลือกตั้งและจำนวน สส. ในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2531 ^{๓๕}

เขตเลือกตั้ง	เขต	จำนวน สส.
1	เขตดุสิต (ไม่รวมแขวงสี่แยกมหานาค และแขวงสวนจิตรลดา)	3
2	เขตพระนคร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย เขตปทุมวัน เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางรัก	3
3	เขตพญาไท (แขวงสี่แยกมหานาค เขตดุสิต) (แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต)	3
4	เขตพระโขนง (ไม่รวมแขวงคลองตัน และแขวงคลองเตย) เขตลาดกระบัง	3
5	เขตห้วยขวาง (แขวงคลองตัน เขตพระโขนง) (แขวงคลองเตย เขตพระโขนง)	3
6	เขตยานนาวา	3
7	เขตบางกะปิ	3
8	เขตธนบุรี เขตคลองสาน	3
9	เขตบางขุนเทียน เขตราชบุรีบูรณะ	3
10	เขตบางกอกน้อย เขตตลิ่งชัน	3
11	เขตภาษีเจริญ เขตบางกอกใหญ่ เขตหนองแขม	3
12	เขตบางเขน (ไม่รวมแขวงคลองถนน แขวงตลาดบางเขน แขวงสายไหม แขวงสีกัน)	2
13	เขตมีนบุรี เขตหนองจอก (แขวงคลองถนน เขตบางเขน) (แขวงตลาดบางเขน เขตบางเขน) (แขวงสายไหม เขตบางเขน) (แขวงสีกัน เขตบางเขน)	2

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า 277.

หลังจากการเปิดรับสมัครเลือกตั้ง ปรากฏว่ามีผู้สมัครทั้งหมด 17 พรรค จำนวน 380 ราย แยกเป็นชาย 293 ราย หญิง 87 ราย แยกตามเขตได้ดังนี้ เขต 1 คูสิต 24 ราย เขต 2 พระนคร 36 ราย เขต 3 พญาไท 39 ราย เขต 4 พระโขนง 30 ราย เขต 5 ห้วยขวาง 30 ราย เขต 6 ยานนาวา 33 ราย เขต 7 บางกะปิ 27 ราย เขต 8 ธนบุรี 36 ราย เขต 9 บางขุนเทียน 30 ราย เขต 10 บางกอกน้อย ดลสังข์ 36 ราย เขต 11 ภาษีเจริญ บางกอกใหญ่ 21 ราย เขต 12 บางเขน 18 ราย เขต 13 มีนบุรี หนองจอก 20 ราย

สำหรับรายชื่อพรรคที่ส่งผู้สมัครทั้งหมดมีดังนี้ พรรคบางชนชาวไทยส่งผู้สมัคร 28 คน พรรคประชาธิปไตย 26 คน พรรคราชฎ 3 คน พรรคชาติไทย 3 คน พรรคประชากรไทย 37 คน พรรคพลังสังคมประชาธิปไตย 18 คน พรรคกิจสังคม 5 คน พรรคกิจประชาคม 37 คน พรรคเสรีนิยม 31 คน พรรคสหประชาธิปไตย 37 คน พรรครวมไทย 30 คน พรรคก้าวหน้า 2 คน พรรคประชาชน 37 คน พรรคมวลชน 9 คน พรรคหลังธรรม 37 คน พรรคประชาชาติ 3 คน พรรคเกษตรอุตสาหกรรมไทย 37 คน รวมทั้งสิ้น 380 คน ³⁶

ในสนามเลือกตั้งของกรุงเทพมหานครนั้น นับตั้งแต่ปี 2522 พรรคประชากรไทย สามารถรักษาฐานที่นั่งของ สส. ในเขตนี้ได้อย่างเหนียวแน่น เชื่อกันว่าพรรคประชากรไทยคงจะเป็นแชมป์อีกนานหลังจากโค่นล้มพรรคประชาธิปไตยลงได้ แต่ความเชื่อดังกล่าวเริ่มสั่นคลอน เมื่อผลการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี 2528 ซึ่งผู้สมัครของพรรคประชากรไทย พ่ายแพ้อย่างยับเยินต่อ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง จากกลุ่มรวมพลัง รวมทั้งผู้สมัครของพรรคประชาธิปไตยด้วย

ต่อมาในการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อปี 2529 ซึ่งพรรคประชากรไทยได้รับการคาดหมายว่าจะเป็นพรรคค่าสิบในเขตกรุงเทพมหานคร แต่ก็ได้รับเลือกเข้ามาถึง 16 ที่นั่ง ซึ่งนั่นก็เป็นเพียงการต่อสู้ของพรรคประชาธิปไตยกับพรรคประชากรไทยเพียง 2 พรรคเท่านั้น ถ้ากลุ่มรวมพลังของ พล.ต.จำลอง (ขณะนั้นยังไม่มีสภาพเป็นพรรคการเมือง) ส่งผู้สมัครเข้าร่วมชิงชัย ผลที่ออกมาก็เป็นไปได้ว่าพรรคประชากรไทยมีแนวโน้มที่จะเป็นพรรคค่าสิบ

³⁶ "เลือกตั้ง 31" มติชน 11(25 มิถุนายน 2531) : หน้าพิเศษ 8.

อย่างไรก็ตามในการเลือกตั้งครั้งนี้ กลุ่มรวมพลังได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นพรรคการเมือง ชื่อว่า พรรคพลังธรรม มี พล.ต.จำลอง เป็นหัวหน้าพรรค ส่งผู้สมัครครบทุกเขตในกรุงเทพมหานคร คือ จำนวน 37 คน จึงเป็นที่คาดหมายกันว่าสนามเลือกตั้งแห่งนี้ น่าจะเป็นการพิสูจน์ศรัทธาของคนกรุงเทพมหานครระหว่างพรรคพลังธรรมกับพรรคประชากรไทย

หลังจากที่ประกาศตั้งพรรคพลังธรรม อันเป็นที่คาดหวังกันว่าจะสามารถกวาดที่นั่ง สส. ของกรุงเทพมหานครได้ ทำให้ถนนทุกสายมุ่งสู่พรรคพลังธรรม มีการออกข่าวกันว่าข้าราชการที่มีชื่อเสียงหลายคนจะลาออกจากราชการลงสมัครในนามพรรคพลังธรรม เช่น พล.ต.ต.ประยูร โกमारกุล ๗ นคร และ พ.ต.อ. เสรี เตมียเวส ตลอดจนนายแพทย์ อุดมศิลป์ ศรีแสงนาม และนายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ก็ยังมียกการเมืองที่มีชื่อเสียง เช่น พล.อ.หาญ สินานนท์ นายคณิน บุญสุวรรณ นายสุเทพ วงศ์กำแหง ตลอดจนนักธุรกิจอีกหลายคน

พรรคประชาธิปไตยซึ่งเคยเป็นอดีตแชมป์นั้น ไม่มีข่าวว่าจะเตรียมตัวต่อสู้ในการเลือกตั้งครั้งนี้แต่อย่างใด ทั้งนี้มีผลเนื่องมาจากการแยกตัวออกไปของพรรคประชาชน ทำให้ฐานคะแนนเสียงแตกออกอย่างเห็นได้ชัด แม้แต่นายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรค ก็ยังไม่มั่นใจว่าจะได้รับเลือกตั้งจากเขตเดิมคือ เขตพระโขนง โดยย้ายมาสมัครเลือกตั้งในเขตยานนาวาซึ่งมีฐานคะแนนเสียงของพรรคหนาแน่นกว่า สำหรับสมาชิกพรรคคนอื่นก็โยกย้ายไปลงสมัครรับเลือกตั้งในต่างจังหวัดบ้าง ทำให้มองเห็นว่าในเวลาี่พรรคประชาธิปไตยไม่ใช่คู่แข่งทางการเมืองของพรรคพลังธรรมในเขตกรุงเทพมหานครอีกต่อไป

พรรคประชากรไทยนั้น น่าจะถือได้ว่าเป็นคู่ต่อสู้ที่สำคัญและมีความแข็งแกร่ง เพราะได้รับเลือกมาตลอด ในการประกาศตั้งพรรคพลังธรรม พล.ต.จำลอง ได้ให้เหตุผลอันหนึ่งว่าเพื่อป้องกันคนชั่ว พรรคชั่ว ไม่ให้มาเป็น สส. กทม. และผมมีความมั่นใจว่าสามารถทำได้ เพราะจำเป็นต้องทำแล้วในเวลาี่นี้ ไม่เช่นนั้น บ้านเมืองคงจะแย่ ถ้าได้คนปล้นปล้อน ตลบตลวง โกงกิน เข้ามาเป็นผู้แทนฯ ๓๗

ความหมายของพรรคขวานั้น น่าจะหมายถึงพรรคประชากรไทยอันเป็นคู่ต่อสู้ เพราะพรรคประชาธิปไตยอาจถือได้ว่าหมดสภาพไปโดยปริยาย ในการแข่งขันคงไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะต้องไปสกัดกัน พรรคพลังธรรมจึงได้พยายามค้นหาตัวบุคคลเพื่อส่งลงสมัครรับเลือกตั้งในเขตดุสิต เพื่อประกบกับนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชากรไทย เพราะถ้าสามารถแย่งชิงพื้นที่ดังกล่าว และเบียดนายสมัครตกจากเวทีการเมืองได้ พรรคประชากรไทยก็หมดโอกาสที่จะเจริญเติบโต

การคัดเลือกผู้สมัครมีข่าวว่าจะส่งผู้มีชื่อเสียงหลายคนลงสู้ในเขตดุสิต แต่ทว่ากาารที่ พล.ต.จำลองไม่ยอมลาออกจากตำแหน่ง และลงมาสมัครรับเลือกตั้งในฐานะหัวหน้าพรรค ทำให้ภาพพจน์ที่ออกมาไม่ค่อยดีนัก ผู้ที่มีข่าวว่าจะมาลงสมัครเกิดความลังเลไม่แน่ใจ ผู้สนับสนุนบางส่วนเริ่มถอยออกห่างและถูกคู่ต่อสู้ปราศรัยหาเสียงโจมตีตลอดเวลา ในที่สุดพรรคพลังธรรมก็ส่ง พ.ต.หญิงศิริลักษณ์ ศรีเมือง ภรรยาของ พล.ต.จำลอง ลงสมัครในเขตดุสิตพร้อมลูกทีมครบทุกเขต จำนวน 37 คน ซึ่งมีทั้งผู้ที่มีและไม่มีชื่อเสียงคละปะปนกันไป ต่างกับภาพพจน์ในการจัดตั้งพรรคครั้งแรก

ในการปราศรัยหาเสียงของพรรคพลังธรรมช่วงแรกๆ กล่าวว่าจะใช้น้ำดีไล่ น้ำเสียและประกาศไม่สนใจตำแหน่งทางการเมืองในรัฐบาล คะแนนเสียงค่อยๆ เพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่เนื่องจากพรรคเพิ่งตั้งอย่างกระทันหัน ขาดนโยบายและแนวทางที่ชัดเจน นอกจากเน้นในเรื่องคุณธรรมอย่างเดียวนั้น เป็นนามธรรมมากกว่าแนวทางนโยบายและวิธีการในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม จึงทำให้เนื้อหาในการปราศรัยหาเสียงอยู่ในวงจำกัดและจำเจ ไม่สามารถเรียกคะแนนนิยมให้เพิ่มขึ้นจากเดิมได้เท่าไรนัก

พรรคประชากรไทยอันเป็นคู่แข่งขันนั้น ดำเนินการปราศรัยหาเสียงเหมือนเช่นทุกครั้งที่ผ่านมา คือชูบทบาทความสามารถของหัวหน้าพรรค การปราศรัยแต่ละครั้งมีนายสมัครเป็นตัวชูโรง พูดคุยเกี่ยวกับเรื่องเหตุการณ์บ้านเมืองที่ผ่านมาก่อนยุบสภา แนวทางในการแก้ไขปัญหาบ้านเมือง หลีกเลี่ยงการกล่าวโจมตี พรรคพลังธรรม และ พล.ต.จำลองในระยะแรก แต่เป้าโจมตีอยู่ที่ พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐบาล สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้ฟังคำปราศรัยเป็นอย่างมาก เพราะสภาพขณะนั้นประชาชนเริ่มรู้สึกเบื่อการเมืองและผู้นำรัฐบาลอยู่ข้างแล้ว จนมาในระยะหลังใกล้วันเลือกตั้งได้เกิดประเด็น 6 ตุลาคม 2519 และกรณีของสันติอโศก ซึ่งกรณีหลังนี้ พรรคประชากรไทยโจมตีมาก เพราะถือว่าเป็นเครื่องสันคลอนคุณธรรมของ พล.ต.จำลองได้เป็นอย่างดี

กรณีดังกล่าวเกิดมาจากคำปราศรัยหาเสียงของ นางจงกล ศรีกาญจนา ผู้สมัครรับเลือกตั้งพรรคพลังธรรมว่า ตนได้ร่วมต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับ พล.ต.จำลองผู้ เป็นหัวหน้าพรรค ในการโค่นล้มรัฐบาลของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ในเหตุการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2519

ท่าทีของผู้ เล่าแสดงออกค่อนข้างชัดเจนว่าภาคภูมิใจอย่างยิ่งต่อวีรกรรมครั้งกระนั้น โดย ท้าได้คำนึงไม่ว่า การมาตกรรมในใจกลางกรุงครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทยเมื่อ 12 ปีที่แล้วนั้น ได้สร้างรอยแผลอย่างร้ายลึกให้แก่เหล่าปัญญาชนที่รวมอยู่ในเหตุการณ์ครั้งนั้น และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประเทศชาติถอยหลังไปสู่ยุคมืดของเผด็จการ นำมาซึ่งความขัดแย้งแตก แยกภายในชาติอย่างรุนแรง

จากผลของคำปราศรัยครั้งนั้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างขวางและกลายเป็น ชนวนทำให้เกิดข้อชวนสงสัยในสโลแกนของพรรคพลังธรรมที่เคยประกาศมาตั้งแต่ เริ่มตั้งพรรคว่า " จะสร้างน้ำดี เพื่อมาไล่ น้ำเสียทางการเมือง " ว่าแท้ที่จริงแล้วบรรดาน้ำดีที่พรรครวบรวมมานั้น ดีจริงหรือดีจอมปลอม ยิ่งไปกว่านั้น พล.ต.จำลองเอง ซึ่งมีภาพพจน์ของผู้ทรงศีลมาตลอด กลับ ถูกดึงเข้าไปแปดเปื้อนในเหตุการณ์นองเลือด เกิดการเข่นฆ่านักศึกษาอย่างโหดเหี้ยมทารุณใน บริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสนามหลวง หลังจากนั้นก็มี การเสนอข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ อีกหลายฉบับ ทำให้ผู้ที่เคยศรัทธาในตัว พล.ต.จำลองและพรรคพลังธรรมจำนวนหนึ่ง เกิดความ แคลงใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของกลุ่มคะแนนเสียงที่เคยตั้งใจว่าจะลงให้แก่ผู้สมัครของ พรรคนี้ในระยะต่อไปได้มากทีเดียว แม้ พล.ต.จำลองจะได้จัดการปราศรัยชี้แจงที่สนามหลวง แต่ก็ไม่สามารถเคลียร์ตัวเองได้อย่างหมดจดนัก ยิ่งเรื่องที่โหมกระพือนี้เกิดจากลูกพรรคของตน นานมากแล้วมิได้เกิดจากพรรคคู่ต่อสู้ฝ่ายตรงข้ามแต่อย่างใด นอกจากนั้น การที่ ดร. ชัยอนันต์ สมุทวณิช นักวิชาการผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่งได้ออกมาปกป้องว่า พล.ต.จำลอง ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์ 6 ตุลาฯ เลย แต่ในทางตรงกันข้ามกลับถูกสื่อมวลชนอ้างเอาผลงานทางวิชาการ ของท่านซึ่งระบุในเชิงชวนให้สงสัยว่า พล.ต.จำลอง เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังกล่าว จริง แม้จะไม่ได้มีผู้นำนักศึกษาก็ตาม

ประกอบกับการที่นายทหารระดับนำคนหนึ่งของกลุ่มยัง เดิร์ก อย่าง พ.อ. ประจักษ์ สว่างจิตร์ ออกมาให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน ว่า พล.ต.จำลอง มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ 6 ตุลาฯ ก็ยิ่งทำให้กระแสข่าวนี้รุนแรงยิ่งขึ้น สร้างความเคลือบแคลงสงสัยในหมู่ประชาชนเป็นอย่างมาก และมีผลบั่นทอนต่อคะแนนนิยมและศรัทธาในพรรคพลังธรรมกับ พล.ต.จำลองได้ในระดับหนึ่ง

ขณะเดียวกันกรณี 6 ตุลาคม 2519 ก็ถูกกล่าวอ้างพาดพิงไปถึงนักการเมืองคนสำคัญอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัว รวมทั้งนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งได้เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา แต่นายสมัครก็ปฏิเสธว่าไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ครั้งนั้น เพราะช่วงที่เกิดเหตุเขาได้ลาออกจากตำแหน่งบริหารในพรรคประชาธิปัตย์เหลือเพียงตำแหน่ง สส.ธรรมดาเท่านั้น

อย่างไรก็ดี กรณี 6 ตุลาคม ไม่มีผลต่อนายสมัครเท่าใดนัก เพราะทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งทั่วไป ในการณรงค์หาเสียงของพรรคคู่ต่อสู้อันได้แก่พรรคประชาธิปัตย์ มักจะยกกรณีดังกล่าวมาอ้างและโจมตีอยู่เสมอ นับตั้งแต่การเลือกตั้งปี 2522, 2526, และ 2529

อีกกรณีหนึ่งซึ่งถือเป็นประเด็นในการต่อสู้ที่สำคัญระหว่างพรรคประชาธิปัตย์กับพรรคพลังธรรม คือ กรณีสันติอโศก ทั้งนี้เนื่องจากสถาบันพุทธศาสนาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญยิ่งของสังคมไทย ตามความคิดแบบจารีตนิยมของคนไทยนั้น ความคงอยู่และความต่อเนื่องของสังคมไทย ตั้งอยู่บนรากฐานทางนามธรรมที่สำคัญ 3 ประการคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รากฐานทางศาสนาอันได้แก่พุทธศาสนานั้น เป็นเสมือนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมและวิถีชีวิตทางสังคม ดังนั้นพุทธศาสนาจึงเป็นสัญลักษณ์และพื้นฐานของความผูกพันของคนในชาติ และเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ^{๖๖} ผู้ที่ผูกพันแนบแน่นหรือเคร่งครัดต่อหลักเกณฑ์ดังกล่าวย่อมได้รับการยกย่อง เชิดชูจากสังคม

ภาพพจน์ของ พล.ต.จำลองที่ปรากฏต่อสาธารณชนนั้น เป็นผู้ที่เคร่งในศาสนา มีคุณธรรม เสียสละ และซื่อสัตย์สุจริต เพราะมีความสมถะ จึงได้รับความนิยมจากประชาชนอย่างท่วมท้นในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แต่ภาพพจน์ในความเคร่งครัดมีคุณธรรมนั้น ได้ถูกยึดติดและเชื่อมโยงกับสันติอโศกอันมีพระโพธิ์รักษ์เป็นเจ้าสำนัก บนถนนการเมืองสู่ตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สำนักสันติอโศกมีส่วนสนับสนุน รวมทั้งบรรดาญาติธรรมสันติอโศกที่มีอยู่ทั่วไป เมื่อ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๖๖} สมบูรณ์ สุขสำราญ, เสรี พงศ์พิศ และ อารง สุทธศาสตร์, พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529), หน้า 385.

เริ่มแรกไม่มีผู้สนใจ เรื่องเกี่ยวกับสันตติโศกนัก ภาพที่ปรากฏ เป็นเพียงสำนักสงฆ์ที่เคร่งครัดใน
วัตรปฏิบัติของพุทธศาสนาแห่งหนึ่ง เท่านั้น อันมีส่วนผลกดับตัว พล.ต.จำลอง ผู้เป็นเสมือนตัวแทน
ของสันตติโศกาให้สูงเด่นขึ้น

ภาพการปฏิบัติของสำนักสันตติโศก นับแต่นักบวชลงมาจนถึงกลุ่มผู้เฝ้าหาคู่ที่เข้าร่วมปฏิบัติ
ธรรม ปรากฏต่อสายตาของบุคคลทั่วไปในลักษณะกลุ่มที่เอาจริงเอาจังกับชีวิตมาก และลักษณะ
นี้ออกจะโดดเด่นอยู่ไม่น้อย โดยการไม่บริโภคเนื้อสัตว์และฉันทวัตถุ ละเว้นสิ่งเสพติดทุกชนิด
เช่น บุหรี่ หมากพลู ละเว้นการนอนกลางวัน ละเว้นการสวมรองเท้า เว้นการใช้ยาม ละเว้นการ
มีเงินทอง ไม่รดน้ำมนตร์ ไม่ทำน้ำมนตร์ พระเครื่องพระบูชา เน้นการควบคุมประชากรโดยการคุม
กำหนดวัตรศีลเรื่องเพศ เน้นการอยู่ร่วมกัน เน้นการเสียสละ การประหยัด และร่วมแรงกัน เผยแพร่
ธรรมะ ขณะเดียวกันก็มีการตีความไม่ถูกต้องในแวดวงพุทธศาสนาที่กลุ่มสลัดตัวออกมาอย่าง
ต่อเนื่องจริงจัง ทำให้เกิดความกระเทือนขึ้นพอสมควรในสังคมพุทธศาสนาของไทย

บนแนวทางอันนี้ของสันตติโศก ได้สร้างความศรัทธา เชื่อมั่นให้กับหมู่คนจำนวนไม่น้อย
ดังจะเห็นได้จากแรงสนับสนุนในกิจกรรมและปริมาณของชาวสันตติโศกที่เพิ่มขึ้นทั่วประเทศในช่วง
ที่ผ่านมาจนถึงขณะนี้ ๓๑

หลังจากที่ พล.ต.จำลอง ตัดสินใจตั้งพรรคพลังธรรม สำนักสันตติโศกได้ตกเป็นเป้า
แห่งการโจมตีอย่างมาก ทั้งจากคู่ต่อสู้ฝ่ายตรงข้ามและจากกลุ่ม เปரியุทธธรรมสมาคม มีข้อเขียน
และใบปลิวออกมาโจมตีอย่างหนัก ในลักษณะที่ว่าไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนาอันเป็นสถาบัน
หลักของสังคม ที่รุนแรงไปกว่านั้นก็คือจะเป็นตัวทำลายพุทธศาสนาในวันข้างหน้า การออกมาได้
ตอบของพระโพธิรักษ์ไม่ก่อให้เกิดผลดีนัก เพราะนอกจากจะออกมากล่าวว่าสันตติโศกไม่ขึ้นตรง
ต่อมหาเถรสมาคมและคณะสงฆ์ไทยแล้ว ยังกล่าวโจมตีพระสงฆ์อื่น ๆ ในพุทธศาสนา รวมทั้งการवाद
" อุดริมนุสธรรม " ว่าตนบรรลุธรรมแล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้พุทธสาวกที่ดีไม่พึงกระทำโดยพระโพธิรักษ์
ได้กล่าวไว้ในหนังสือ " คนคืออะไร ทำไมสำคัญนัก " ว่าตนเองบรรลุธรรมในพุทธศาสนาก่อนที่จะ
ออกบวชเสียด้วยซ้ำไป ประเด็นดังกล่าวก่อให้เกิดความเสื่อมศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนต่อสำนัก
สันตติโศกและมีผลกระทบไปถึงพรรคพลังธรรมเป็นอย่างมาก จนในระยะหลัง พล.ต.จำลองต้อง
ออกมาให้ข่าวว่าไม่ได้เกี่ยวข้อง หรือได้รับการสนับสนุนจากสันตติโศกแต่อย่างใด

๓๑ "รายงานพิเศษ", มติชนสุดสัปดาห์ 9 (11 กันยายน 2531) : 27

พรรคประชากรไทยได้กล่าวโจมตีในกรณีสันตติโศกอย่างรุนแรง เนื่องจากเห็นว่าฐานสนับสนุน พล.ต. จ่าลองนั้น ส่วนหนึ่งมาจากบรรดาพุทธศาสนิกชนที่เคร่งครัดในศาสนา หากแยก พล.ต. จ่าลองออกจากภาพคุณธรรมในพุทธศาสนาโดยมีประเด็นของสันตติโศก เป็นสิ่งตอกย้ำได้ คະแนนนิยมของพรรคพลังธรรมจะตกลงไปมาก

การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 ปรากฏว่าพลิกความคาดหมาย ดังนี้คือ 40 พรรคประชากรไทย ได้รับเลือกตั้งสูงสุดจำนวน 20 คน โดยได้รับเลือกตั้งแบบยกเขตจำนวน 5 เขตเลือกตั้ง คือ เขตเลือกตั้งที่ 1,4,9,10 และ 13 ได้รับเลือกตั้งจาก 2 ใน 3 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 3 และ 7 และได้รับเลือกตั้งเขตละ 1 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 11 และ 12

พรรคพลังธรรม ได้รับเลือกตั้ง 10 คน โดยได้รับเลือกตั้งจาก 2 ใน 3 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 5 และ 8 และได้รับเลือกตั้งเขตละ 1 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 2,3,6,7,11 และ 12

พรรคประชาธิปไตย ได้รับเลือกตั้ง 5 คน โดยได้รับเลือกตั้งจาก 2 ใน 3 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 6 และได้รับเลือกตั้งเขตละ 1 คน ในเขตเลือกตั้งที่ 2,5 และ 8

พรรคกิจสังคมและพรรคมวลชน ได้รับเลือกตั้งพรรคละ 1 คน คือได้รับเลือกตั้งในเขตที่ 2 และ 11 ตามลำดับ

จากผลการเลือกตั้งครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าฐานคะแนนเสียงของพรรคประชากรไทยในเขตกรุงเทพมหานคร ยังมั่นคงและแน่นอนพอสมควร อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ มีข้อเขียน บทความ และความเห็นของนักวิชาการ วิเคราะห์ผลการเลือกตั้งที่ปรากฏอย่างมากมาย

ผู้วิจัยนั้นได้ติดตามผลการเลือกตั้งของพรรคการเมืองในเขตกรุงเทพมหานครมาอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่ปี 2522 มีความเห็นว่าการวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งควรจะมีทั้งในระดับมหภาค (macro) และจุลภาค (micro) เพื่อให้เกิดความเที่ยงตรงและอ่านงานในการให้คำอธิบายดังนี้ :-

40 มนุษย์ วัฒนโกเมร, ข้อมูลพื้นฐานพรรคการเมืองปัจจุบันและพรรคการเมืองกับการเลือกตั้ง ปี 2531, หน้า 130.

การวิเคราะห์ในระดับมหภาค (Macro)

ผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 นั้น ปรากฏว่า พรรคประชากรไทยได้รับเลือก 20 ที่นั่ง พรรคพลังธรรมได้รับเลือก 10 ที่นั่ง พรรคประชาธิปไตยได้รับเลือก 5 ที่นั่ง พรรคกิจสังคม และพรรคมวลชนได้รับเลือกตั้งพรรคละ 1 ที่นั่ง ซึ่งพลิกความคาดหมายในเมื่อพรรคพลังธรรมไม่สามารถกวาดที่นั่งส่วนใหญ่ได้ ซ้ำยังถูกพรรคประชากรไทยซึ่งเชื่อกันว่าจะเป็นพรรคต่ำลิบในการเลือกตั้งในครั้งนี้กวาดที่นั่งไปครึ่งต่อครึ่ง ถ้าจะพิจารณาจากการคัดเลือกผู้สมัครและการปราศรัยหาเสียง ตลอดจนลักษณะพื้นฐานของพรรคประชากรไทยกับพรรคพลังธรรม จึงพอสรุปผลการต่อสู้ในภาพรวมกว้างๆ ระดับมหภาคได้ดังนี้ .-

(1) ลักษณะพื้นฐานของพรรคการเมืองทั้งสอง เชิดชูลักษณะและสัญลักษณ์ของหัวหน้าพรรคเป็นสำคัญ ระหว่างความสามารถกับคุณธรรม ในการปราศรัยหาเสียงนั้นพรรคประชากรไทยได้เปรียบ เนื่องจากหัวหน้าพรรคมีทักษะในการพูด เนื้อหาที่น่าสนใจ ดึงดูดผู้ฟัง เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัญหาบ้านเมืองและแนวทางในการแก้ไข รวมทั้งท่าทีที่ชัดเจนในการไม่ยอมรับรัฐบาลของ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ โจมติการทำงานของคณะรัฐบาล การปราศรัยแต่ละครั้งจึงมีผู้ฟังล้นหลาม สำหรับพรรคพลังธรรม เชิดชูคุณธรรมของหัวหน้าพรรคเป็นหลัก ไม่มีนโยบายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของบ้านเมืองที่ชัดเจน มีแต่การพูดเรื่องคุณธรรมอันมีลักษณะนามธรรม ซ้ำซากวนเวียนอยู่เรื่องเดียวทำให้ผู้ฟังเบื่อหน่าย รวมทั้งท่าทีและสภาพของ พล.ต. จำลองที่แบบแน่นอนอยู่กับ พล.อ. เปรม และมีแนวโน้มว่าพรรคพลังธรรมริบตั้งพรรคอย่างกระชั้นชิดเพื่อสนับสนุน พล.อ. เปรม ทำให้ภาพพจน์ของพรรคด้อยลง

(2) กรณีเหตุ 6 ตุลาคม 2519 แม้จะกล่าวว่ามีผลกระทบต่อคะแนนเสียงของพรรคพลังธรรมมากนัก แต่การที่ไม่สามารถเคลียร์เรื่องราวทั้งหมดได้ เมื่อเปรียบเทียบกับพรรคประชากรไทยซึ่งถูกกล่าวหาว่ามีส่วนพัวพันเช่นกัน แต่เนื่องจากพรรคประชากรไทยถูกคู่ต่อสู้ทางการเมืองยกขึ้นมากล่าวโจมตีทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งอยู่แล้ว ผลกระทบจึงน้อยกว่าพรรคพลังธรรม

(3) กรณีสันติอโศกถือ เป็นประเด็นสำคัญของการโจมตีในการปราศรัยหาเสียงของพรรคประชากรไทยต่อพรรคพลังธรรม เพราะถ้าไม่มีประเด็นนี้พรรคพลังธรรมแทบจะไม่มีเป้าให้โจมตี ดังจะเห็นได้จากในระยะแรกพรรคประชากรไทยไม่ได้ปราศรัยหาเสียงกล่าวพาดพิงถึงพรรคพลังธรรมหรือ พล.ต. จำลองแต่อย่างใด แต่ประเด็นเป้าโจมตีอยู่ที่ พล.อ. เปรม กับคณะรัฐบาล

กรณีสันติอโศกนี้จุดโจมตีของคนทั่วไปมุ่งสู่พระโพธิรักษ์ ซึ่งมีความคิดผิดปกติไม่เป็นไปตามครรลองและธรรม เนียมปฏิบัติของสงฆ์ทั่วไปนั้นเอง แต่ยังมีปัญหาตนว่าเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาแถมดูถูกภิกษุเหล่านั้นว่าไม่อยู่ในศีลในธรรม จึงได้รับการต่อต้านรุนแรงจากพระภิกษุในศาสนาและ เปรียญธรรมสมาคม รวมทั้งการแสดงอวด " อุดริมนุสธรรม " ของพระโพธิรักษ์ด้วย อันมีผลกระทบต่อคะแนนนิยมของพุทธศาสนิกชนบางส่วนที่สนับสนุน พล.ต. จำลอง หัวหน้าพรรคพลังธรรม

การวิเคราะห์ในระดับจุลภาค (Micro)

การวิเคราะห์ผลการเลือกตั้งในระดับมหภาคซึ่งเป็นภาพรวมกว้างๆ นั้น ผลกระทบต่อคะแนนเสียงขึ้นอยู่กับท่าทีและสถานการณ์ก่อนการเลือกตั้งเป็นสิ่งสำคัญ หากเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือแกกกลยุทธฝ่ายตรงข้ามไม่ทัน มีผลให้คะแนนเสียงพลิกกลับได้ บทบาททางการเมืองก่อนรับเลือกตั้งจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะคะแนนเสียงมีลักษณะไหลไปมา หรืออาจจะไม่ไปเลือกตั้งเลย

การวิเคราะห์ในระดับจุลภาคนั้น ต้องดูไปที่ฐานคะแนนเสียงหรือฐานมวลชนที่จัดตั้งไว้หรือกลุ่มคะแนนที่ศรัทธาแน่นต่อพรรคการเมืองไม่เปลี่ยนแปลง ปัจจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ก่อนวันเลือกตั้งไม่ค่อยมีผลกระทบเท่าใดนัก คะแนนพวกนี้เป็นคะแนนเสียงตาย คะแนนจัดตั้งหรือคะแนนศรัทธานั้น พรรคประชากรไทยได้เปรียบพรรคพลังธรรม เพราะเสริมสร้างมากกว่า 8 ปี มีฐานคะแนนที่หนาแน่นพอๆกับพรรคประชาธิปัตย์ หากพรรคพลังธรรมไม่สามารถหาคะแนนเสียงจากกลุ่มคะแนนอื่นได้มากกว่าก็ยากที่จะประสพชัยชนะ

อย่างไรก็ตาม การแตกแยกในพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นผลให้เกิดพรรคประชาชนและส่งผู้สมัครเข้าต่อสู้ในการเลือกตั้ง ผู้สมัครหลายคนของพรรคประชาธิปัตย์ เปลี่ยนเขตลงรับสมัคร ทำให้ฐานคะแนนสับสนและแตกแยก ฐานคะแนนของพรรคจึงไม่แน่นอน ความไม่แน่นอนดังกล่าวย่อมนำไปสู่การช่วงชิงของพรรคการเมืองทั้งสองคือ พรรคประชากรไทย กับพรรคพลังธรรม ซึ่งเราสามารถวิเคราะห์คะแนนเสียงในแต่ละเขตการเลือกตั้งโดยเปรียบเทียบกับคะแนนเสียงในการเลือกตั้งปี 2529 ได้ดังนี้ :-

ตารางที่ 3.8 เปรียบเทียบคะแนนเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร
เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2529 กับวันที่ 24 กรกฎาคม 2531

การเลือกตั้งวันที่ 27 กค. 2529			การเลือกตั้งวันที่ 24 กค. 2531			
เขต	คะแนนเสียง ปชท.	คะแนนเสียง ปชป.	เขต	คะแนนเสียง ปชท.	คะแนนเสียง ปชป.	คะแนนเสียง พพธ.
1	105,371 (1)	57,806 (0)	1	117,414 (3)	ไม่ส่งผู้สมัคร	83,567 (0)
2	36,592 (0)	106,973 (1)	2	43,814 (0)	50,315 (1)	62,269 (1)
3	61,843 (0)	69,389 (3)	3	63,107 (2)	43,387 (0)	55,847 (1)
4	131,223 (1)	144,690 (2)	4	114,869 (3)	45,259 (0)	90,843 (0)
5	91,053 (0)	120,054 (3)	5	70,171 (0)	62,124 (1)	83,631 (2)
6	56,654 (0)	98,319 (3)	6	54,618 (0)	73,007 (2)	68,238 (1)
7	141,234 (2)	62,280 (0)	12,13	127,608 (3)	เขต12=23,641	117,066 (1)
8	120,938 (2)	124,492 (1)	7	127,305 (2)	68,139 (0)	113,169 (1)
9	66,595 (0)	102,755 (3)	8	64,199 (0)	58,211 (1)	77,978 (2)
10	129,654 (3)	56,283 (0)	9	117,931 (3)	ไม่ส่งผู้สมัคร	77,864 (0)
11	124,839 (3)	83,133 (0)	10	134,086 (3)	8,198	101,205 (0)
12	106,309 (2)	86,481 (0)	11	108,910 (1)	ไม่ส่งผู้สมัคร	92,650 (1)

หมายเหตุ : ตารางโดยผู้วิจัย

พรรคประชากรไทย = ปชท.

พรรคประชาธิปัตย์ = ปชป.

พรรคพลังธรรม = พพธ.

จำนวน สส. ที่ได้ = ()

เขต 7 ปี 2529 = เขต 12 และ 13 ปี 2531

การเลือกตั้งเขต 1 (เขตคูสิต ไม่รวมแขวงสีแยมมหานาคและแขวงสวนจิตรลดา)

เขตเลือกตั้งนี้ได้ชื่อว่าเป็นเขตทหาร เนื่องจากเป็นเขตที่ตั้งของหน่วยทหารหลายหน่วย ซึ่งทำให้ทหารและครอบครัวของทหารมีจำนวนผู้มีสิทธิมาก และสถานที่ราชการทหารอีกจำนวนมาก ลักษณะประการหนึ่งที่ทำให้เรียกเขตนี้ว่าเขตทหาร ในขณะที่ยังมีจำนวนประชากรส่วนอื่น ๆ อีกมาก คือ คะแนนเสียงของส่วนทหารมีลักษณะ เป็นกลุ่ม เป็นก้อนที่แน่ชัด หากผู้สมัครคนใดได้รับหรือหากทหารตบเท้าลงคะแนน ให้คะแนนเสียงตรงนี้ก็จะเป็นตัวชี้ขาดได้ว่า ใครจะได้รับเลือกตั้ง ขณะเดียวกัน เขตนี้ก็มีการกระจุกตัวทางด้านคะแนนเสียงค่อนข้างหนาแน่นในเขตชุมชนแออัด ถือเป็นฐานคะแนนที่สำคัญอีกอันหนึ่งของพรรคประชากรไทย

เนื่องจาก เขตคูสิตนั้นถือว่าเป็น เขตยึดครองของพรรคประชากรไทยโดยมีนายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรค ลงสมัครรับเลือกตั้งด้วย ในการที่จะโค่นหรือสกัดกั้นการเจริญเติบโตของพรรคประชากรไทยนั้น ถ้าสามารถเบียดนายสมัครให้สอบตกในเขตนี้ได้ถือว่าประสบความสำเร็จ พรรคพลังธรรมจึงได้ส่ง พ.ต.หญิง ศิริลักษณ์ ศรีเมือง ภรรยา พล.ต.จำลอง เข้าสมัครต่อสู้ แต่จะเห็นได้ว่าเขตคูสิตนับตั้งแต่การเลือกตั้งปี 2522, 2526, 2529 พรรคประชากรไทยสามารถผูกขาดที่นั่งที่เรียกกันว่าเขตทหารไว้ได้อย่างเหนียวแน่นแบบยกทีม ยากที่จะเจาะฐานคะแนนในเขตนี้ได้ ผลการเลือกตั้งจึงปรากฏว่าพรรคประชากรไทยชนะแบบยกทีมทั้ง 3 ที่นั่ง (คะแนนเสียงมากกว่าปี 2529) สำหรับพรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้ส่งผู้สมัคร

การเลือกตั้งเขต 2 (เขตพระนคร เขตบ่อมปราบศัตบุพ่าย เขตปทุมวัน เขตสัมพันธวงศ์ เขตบางรัก)

เขตการเลือกตั้งนี้เป็นฐานคะแนนของพรรคกิจสังคม และพรรคประชาธิปัตย์ โดยมีพรรคประชากรไทยไล่ตามห่างๆ นับตั้งแต่ปี 2526, 2529 พรรคประชากรไทยไม่เคยได้รับเลือกในเขตนี้ ถือได้ว่าเป็นฐานคะแนนที่พรรคประชาธิปัตย์กับพรรคกิจสังคมจะต้องชิงชัยกัน ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529) และพรรคพลังธรรมได้รับเลือกพรรคละ 1 ที่นั่ง พรรคประชากรไทยแม้ไม่ได้รับเลือกตั้งแต่ก็ได้รับคะแนนเสียงมากกว่าการเลือกตั้งเมื่อปี 2529

การเลือกตั้งเขต 3 (เขตพญาไท แขวงสีแยกมทานาค เขตดุสิต แขวงสวนจิตรลดา เขตดุสิต)

เขต 3 เคยเป็นฐานคะแนนสำคัญของพรรคประชากรไทย ในการเลือกตั้งปี 2526 พรรคประชากรไทยได้ชัยชนะแบบยกทีมทั้ง 3 คน แต่ในการเลือกตั้งปี 2529 ต้องพ่ายแพ้แก่พรรคประชาธิปัตย์แบบยกทีมทั้ง 3 คน เช่นกัน จะเห็นได้ว่าฐานคะแนนในเขตนี้อาจกลับไปกลับมาไม่แน่นอน ผลการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่า พรรคประชากรไทยได้รับเลือก 2 ที่นั่ง (คะแนนเสียงมากกว่าปี 2529) พรรคพลังธรรมได้รับเลือก 1 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้รับเลือก (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529)

การเลือกตั้งเขต 4 (เขตพระโขนง ไม่รวมแขวงคลองตันและแขวงคลองเตย เขตลาดกระบัง)

เขต 4 ถือเป็นพื้นที่ทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ ในปี 2526 พรรคประชาธิปัตย์ชนะแบบยกทีมทั้ง 3 คน มีพรรคประชากรไทยไล่ตามติดๆ ในการเลือกตั้งปี 2529 พรรคประชากรไทย สามารถเบียดเข้ามาอันดับท้ายได้ 1 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้ 2 ที่นั่ง ฐานคะแนนเสียงในเขตนี้ ส่วนใหญ่จึงเป็นของพรรคประชาธิปัตย์

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้ย้ายไปลงเขตอื่น มีผู้สมัครของพรรคประชาชนซึ่งมีฐานคะแนนเดียวกันมาแข่งขันด้วย คะแนนเสียงของพรรคประชาธิปัตย์จึงแตกแยก ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคประชากรไทยชนะแบบยกทีมทั้ง 3 คน (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529) พรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้รับเลือกตั้ง (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529)

การเลือกตั้งเขต 5 (เขตห้วยขวาง แขวงคลองตัน เขตพระโขนง แขวงคลองเตย เขตพระโขนง)

เอกลักษณ์ที่สำคัญของเขตนี้คือ เป็นเขตที่อยู่อาศัยหนาแน่น มีทั้งประชาชนชาวแฟลตและประชาชนชาวชุมชนแออัด ในแขวงห้วยขวางและแขวงดินแดงของเขตห้วยขวาง ชุมชนแออัดที่มีชื่อคือ สลัมคลองเตย เขตเลือกตั้งนี้มีทั้งฐานคะแนนเสียงของพรรคประชากรไทยและพรรคประชาธิปัตย์ ในการเลือกตั้งปี 2526 พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกเข้ามา 1 ที่นั่ง พรรคประชากรไทยได้ 2 ที่นั่ง ในการเลือกตั้งปี 2529 พรรคประชาธิปัตย์สามารถชนะแบบยกทีมทั้ง 3 คน จนกระทั่งการเลือกตั้งครั้งนี้ พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือก 1 ที่นั่ง (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529) พรรคพลังธรรมได้รับเลือก 2 ที่นั่ง พรรคประชากรไทยไม่ได้รับเลือก (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529)

การเลือกตั้งเขต 6

เขต 6 ถือเป็นเขตฐานคะแนนของพรรคประชากรไทยและพรรคกิจสังคม ในการเลือกตั้งปี 2526 พรรคประชากรไทยได้รับเลือก 2 ที่นั่ง พรรคกิจสังคมได้รับเลือก 1 ที่นั่ง โดยมีพรรคประชาธิปัตย์ไล่ตามมา จนกระทั่งในการเลือกตั้งปี 2529 พรรคประชาธิปัตย์ได้ชัยชนะอย่างเด็ดขาดแบบยกทีมทั้ง 3 คนและทิ้งคะแนนห่างจากผู้สมัครของพรรคประชากรไทยจำนวนมาก อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่นี้เป็นฐานคะแนนของพรรคประชาธิปัตย์โดยสิ้นเชิง ในการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่าหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ย้ายมาลงสมัครในเขต 6 ซึ่งเชื่อว่าพรรคมีฐานคะแนนเสียงสนับสนุนหนาแน่น ผลปรากฏว่าพรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือก 2 ที่นั่ง (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529) พรรคพลังธรรมได้รับเลือก 1 ที่นั่ง พรรคประชากรไทยไม่ได้รับเลือก (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529)

การเลือกตั้งเขต 7 (เขตบางกะปิ)

เป็นเขตเลือกตั้งที่ 8 ของการแบ่งเขตเดิม

ฐานของคะแนนเสียงในเขตนี้เป็นของพรรคประชากรไทย ในการเลือกตั้งปี 2526 พรรคประชากรไทยได้รับเลือกตั้งแบบยกทีมทั้ง 3 คน แต่ในการเลือกตั้งปี 2529 พรรคประชาธิปัตย์ก็สามารถเจาะฐานคะแนนดังกล่าวลงได้ โดยสามารถได้รับเลือก 1 ที่นั่ง คะแนนผู้สมัครมาเป็นอันดับ 1 พรรคประชากรไทยได้ 2 ที่นั่ง ถือได้ว่าฐานคะแนนของทั้ง 2 พรรคใกล้เคียงกัน สำหรับการเลือกตั้งครั้งนี้ปรากฏว่าพรรคประชากรไทยได้รับเลือก 2 ที่นั่ง (คะแนนเสียงมากกว่าปี 2529) พรรคพลังธรรมได้รับเลือก 1 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้เลือก (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529 มาก)

การเลือกตั้งเขต 8 (เขตธนบุรี คลองสาม)

เดิมเป็นเขตเลือกตั้งที่ 9 ฐานคะแนนเป็นของพรรคกิจสังคม ซึ่งในการเลือกตั้งปี 2526 ได้รับเลือกแบบยกทีมทั้ง 3 คน แต่ในการเลือกตั้งปี 2529 พรรคประชาธิปัตย์สามารถสร้างฐานคะแนนที่แน่นหนากว่าชนะการเลือกตั้งไปแบบยกทีมทั้ง 3 คน ถือได้ว่าเป็นเขตทางการเมืองของพรรคประชาธิปัตย์ ในการเลือกตั้งครั้งนี้ พรรคพลังธรรมได้รับเลือก 2 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือกเข้ามา 1 ที่นั่ง (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529 มาก) พรรคประชากรไทยไม่ได้รับเลือก (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529)

การเลือกตั้งเขต 9 (เขตบางขุนเทียน ราษฎร์บูรณะ)

เดิมเป็นเขตเลือกตั้งที่ 10 ฐานคะแนนเป็นของพรรคประชากรไทยอย่างแน่นอน ใน การเลือกตั้งปี 2526 และการเลือกตั้งปี 2529 พรรคประชากรไทยชนะการเลือกแบบยกทีมทั้ง 3 คน ในการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคประชากรไทยได้รับเลือกแบบยกทีมทั้ง 3 คนอีก (คะแนนเสียง น้อยกว่าปี 2529) พรรคประชาธิปัตย์ไม่ส่งผู้สมัคร

การเลือกตั้งเขต 10 (เขตบางกอกน้อย เขตตลิ่งชัน)

เดิมเป็นเขตการเลือกตั้ง 11 เขตนี้ฐานคะแนนเป็นของพรรคประชากรไทย ในการ เลือกตั้งปี 2526 และการเลือกตั้งปี 2529 พรรคประชากรไทยชนะการเลือกตั้งแบบยกทีมทั้ง 3 คน ในการเลือกตั้งครั้งนี้พรรคประชากรไทย ได้รับการเลือกแบบยกทีมทั้ง 3 คนอีก (คะแนนเสียงมาก กว่าปี 2529) พรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้รับเลือก (คะแนนเสียงน้อยกว่าปี 2529)

การเลือกตั้งเขต 11 (เขตภาษีเจริญ เขตบางกอกใหญ่ เขตหนองแขม)

เดิมเป็นเขตการเลือกตั้ง 12 เขตนี้เป็นการต่อสู้กันระหว่างพรรคประชากรไทยและ พรรคมวลชน โดยมีพรรคประชาธิปัตย์ตามอยู่ไม่ห่าง ในการเลือกตั้งปี 2526 พรรคประชากร ไทยได้รับเลือก 2 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือก 1 ที่นั่ง คือ ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง หัวหน้าพรรคมวลชน (ปัจจุบัน) ในการเลือกตั้งปี 2529 พรรคประชากรไทยได้รับเลือก 2 ที่นั่ง พรรคมวลชน คือ ร.ต.อ. เฉลิม ได้รับเลือก 1 ที่นั่ง ถือได้ว่าฐานคะแนนเป็นของพรรคประชากร ไทยและพรรคมวลชน การเลือกตั้งครั้งนี้พรรคมวลชน พรรคประชากรไทย (คะแนนเสียงมากกว่า ปี 2529) พรรคพลังธรรมได้รับเลือกพรรคละ 1 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ไม่ส่งผู้สมัคร

การเลือกตั้งเขต 12 และ เขต 13 (เขตบางเขน, เขตมีนบุรี, เขตหนองจอก)

เดิมเป็นเขตการเลือกตั้ง 7 มี สส.ได้ 3 คน แต่มีการแบ่งเขตใหม่เป็นเขต 12 และ เขต 13 มี สส.ได้ 4 คน เขตละ 2 คน ฐานคะแนนในเขตนี้เป็นของพรรคประชากรไทยกับ พรรคชาติไทย ในการเลือกตั้งปี 2526 พรรคประชากรไทยได้รับเลือก 2 ที่นั่ง พรรคชาติไทย ได้รับเลือก 1 ที่นั่ง ในเขตดังกล่าวนี้ผู้สมัครพรรคประชากรไทยได้คะแนนเสียงมากที่สุดใน กรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ตามเขตนี้มีสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร (สภ.) จากกลุ่มรวมพลัง ถึง 5 คน เมื่อมีการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภา กทม. จำนวน 2 ครั้ง ปรากฏว่าพรรคพลังธรรม (กลุ่ม

รวมพลัง) ชนะทั้ง 2 ครั้ง มีแนวโน้มว่าในการเลือกตั้ง สส. ในเขตบางเขน พรรคพลังธรรมอาจ จะกวาดที่นั่ง สส. ทั้งหมด แต่ผลการเลือกตั้งปรากฏว่า พรรคประชากรไทยได้รับเลือก 3 ที่นั่ง ในเขต 12, 13 (คะแนนเสียงมากกว่า ปี 2529) พรรคพลังธรรมได้รับเลือก 1 ที่นั่ง ใน เขต 12

สรุปผลการเลือกตั้งและแนวโน้มในอนาคต

จากการเปรียบเทียบคะแนนเสียงเลือกตั้งของพรรคประชากรไทย พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคพลังธรรม พอสรุปผลการเลือกตั้งได้ดังนี้

(1) ในเขตการเลือกตั้งที่พรรคประชากรไทยมีฐานคะแนนเสียงหนาแน่น เช่นในเขตเลือกตั้งที่ 1, 9, 10 ซึ่งได้รับการเลือกตั้งแบบยกทีมตั้งแต่การเลือกตั้งปี 2526, 2529 พรรค ประชากรไทยจะรักษาคะแนนเสียงในพื้นที่ไว้ได้ โดยพรรคพลังธรรมไม่สามารถเจาะฐานคะแนน ดังกล่าว

(2) เนื่องจากพรรคประชาธิปัตย์อยู่ในภาวะที่เกิดความแตกแยก สมาชิกบางส่วนย้าย ไปตั้งพรรคประชาชนและส่งลูกพรรค เข้าต่อสู้ในการเลือกตั้ง ทำให้ฐานคะแนนเกิดความสับสน ผู้ที่มีศรัทธาลงคะแนนให้ก็เสื่อมความนิยม เพราะพฤติกรรมทางการเมืองในช่วงนั้น ทำให้พรรค ประชากรไทยและพรรคพลังธรรม เข้าแย่งชิงคะแนนเสียง โดยเฉพาะในเขตการเลือกตั้งที่พรรค ประชาธิปัตย์และพรรคประชากรไทยมีฐานคะแนนก้ำกึ่งหรือใกล้เคียงกัน พรรคประชากรไทยก็จะ กวาดที่นั่งในเขตนั้นมาได้ หรือแบ่งที่นั่งกับพรรคพลังธรรม เช่นในเขตเลือกตั้งที่ 3, 4, 7 แต่ถ้า เป็นเขตการเลือกตั้งที่พรรคประชากรไทยมีฐานคะแนนด้อยกว่าพรรคประชาธิปัตย์มาก พรรค พลังธรรมก็สามารถที่จะเจาะฐานคะแนนกวาดที่นั่งมาได้ เช่น ในเขตเลือกตั้งที่ 5, 6, 8 สำหรับ ในเขตการเลือกตั้งที่ 2, 11, 12 ซึ่งพรรคพลังธรรมได้รับเลือกตั้งเขตละ 1 ที่นั่งเป็นฐานคะแนน ของพรรคกิจสังคม พรรคชาติไทยและพรรคประชากรไทย ตามลำดับ

(3) ผลการเลือกตั้งพรรคประชากรไทยได้รับเลือก 20 ที่นั่ง พรรคพลังธรรมได้รับ เลือก 10 ที่นั่ง พรรคประชาธิปัตย์ได้รับเลือก 5 ที่นั่ง พรรคกิจสังคมและพรรคมวลชนได้รับ เลือกพรรคละ 1 ที่นั่ง พรรคประชากรไทยสามารถรักษาพื้นที่เดิมส่วนใหญ่ไว้ได้และยังสามารถ ขว้างชิงพื้นที่ซึ่งเคยเสียให้กับพรรคประชาธิปัตย์กลับคืนมาได้ สำหรับพรรคพลังธรรมซึ่งเป็นพรรค ใหม่มูลฐานคะแนนและกลไกของพรรคยังสู้พรรคประชากรไทยและพรรคประชาธิปัตย์ไม่ได้ หากไม่ คาดหวังจนเกินความเป็นจริง การได้รับเลือกตั้งถึง 10 ที่นั่ง นับว่าประสบความสำเร็จ การต่อสู้

ทางการ เมืองของพรรคประชากรไทยกับพรรคพลังธรรมในสนามเลือกตั้งกรุงเทพมหานครนั้น นับวันจะเข้มข้นและ เป็นคู่แข่งแชมป์ต่อไปในอนาคต โดยพรรคพลังธรรมจะได้ที่นั่งมากกว่าที่ได้รับหรือไม่ เจื่อนไขก็อยู่ที่ว่าจะสามารถพัฒนากลไกของพรรครวมทั้งบทบาทของ สส. พรรคพลังธรรมในสภาได้มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

สำหรับพรรคประชากรไทยคงจะต้องพยายามรักษาฐานคะแนนเสียงที่มีอยู่ไว้ให้มั่นคง ขณะเดียวกันคงต้องขยายฐานคะแนนเสียงออกไปด้วย การต่อสู้ในวันข้างหน้า นั้นวันจะมีการแข่งขันที่สูงขึ้น มีการระดมสรรพปัจจัยที่มีอยู่ทั้งหมด รวมทั้งสิ่งที่เรียกว่า " ฐานคะแนนเสียง "

ตารางที่ 3.9 รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2531 ⁴¹

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
1	นายสมิคร สุนทรเวช	ประชากรไทย	43,277
	นางลลิตา ฤกษ์สำราญ	ประชากรไทย	38,298
	พล.ท. จิตรพล ณ ลำปาง	ประชากรไทย	35,839
2	พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา	กิจสังคม	40,321
	นายมารุต บุญนาค	ประชาธิปไตย	30,923
	นายสุเทพ วงศ์กำแหง	พลังธรรม	28,261
3	นายบุญเทียม เขมาภิรัตน์	ประชากรไทย	22,647
	นายประวิช รัตนเพียร	ประชากรไทย	20,937
	นายทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์	พลังธรรม	20,204

⁴¹ กรุงเทพมหานคร, สำนักนโยบายและแผน, สถิติรายปี 2531 (กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผน กรุงเทพมหานคร, 2532), หน้า 145.

(ต่อ) รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2531

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
4	นายมงคล กิมสุนจันทร์	ประชากรไทย	41,590
	นายสมาน ใจปราวณี	ประชากรไทย	37,624
	นายพิศาล ไชยชาญ	ประชากรไทย	35,655
5	นายอุดมศิลป์ ศรีแสงนาม	พลังธรรม	30,453
	นายอาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา	พลังธรรม	28,435
	นายพิจิตต์ รัตตกุล	ประชาธิปัตย์	25,832
6	นายพิชัย รัตตกุล	ประชาธิปัตย์	27,359
	นายประพันธ์ หุตะสิงห์	พลังธรรม	25,088
	นายเจริญ คันธวงศ์	ประชาธิปัตย์	23,432
7	นางเย็นจิตต์ รพีพัฒน์	ประชากรไทย	50,253
	นายธำรงค์ แสงสุริยจันทร์	พลังธรรม	42,769
	นายเชษฐ เข้าววิชชุ	ประชากรไทย	40,689
8	พล.ร.อ.ศิริ ศิริรังษี	พลังธรรม	28,063
	นายพีระพงศ์ ถนอมพงษ์พันธ์	พลังธรรม	27,187
	นายปราโมทย์ สุขุม	ประชาธิปัตย์	26,114
9	นายสุวัฒน์ วรรณศิริกุล	ประชากรไทย	41,281
	นายประเสริฐ ม่วงศิริ	ประชากรไทย	39,089
	นายปกิต พัฒนกุล	ประชากรไทย	37,561
10	นายอุส่าห์ สระมาลา	ประชากรไทย	45,741
	นายมานะศักดิ์ อินทรโกมาลย์สุต	ประชากรไทย	45,059
	นายสุวัฒน์ นิงสานนท์	ประชากรไทย	43,286
11	ร.ต.อ. เฉลิม อยู่บำรุง	มวลชน	45,172
	นายวัชระ ประภาพัฒน์	ประชากรไทย	42,975
	นายวิลาศ จันทร์พิทักษ์	พลังธรรม	35,174

(ต่อ) รายชื่อ สส. ที่ได้รับเลือกตั้งในเขตกรุงเทพมหานคร ปี 2531

เขต	ชื่อ-นามสกุล	สังกัดพรรค	คะแนน
12	นายสัญญา สติรบุตร	ประชากรไทย	35,480
	นายสมุทร มงคลกิติ	พลังธรรม	33,798
13	นายสมิตร สุนทรเวช	ประชากรไทย	31,160
	นางปวีณา หงสกุล	ประชากรไทย	29,950

จากที่กล่าวลำดับ เหตุการณ์ในการเลือกตั้งทั่วไปของกรุงเทพมหานคร เมื่อปี 2522, 2526, 2529 และ 2531 จะเห็นได้ว่าในส่วนของพรรคประชากรไทยนั้น ได้พยายามรักษาฐานคะแนนเสียงในแต่ละเขตเลือกตั้งไว้อย่างเหนียวแน่น โดยในปี 2522 ได้ 29 จาก 32 ที่นั่ง ปี 2526 ได้ 24 จาก 36 ที่นั่ง ปี 2529 ได้ 16 จาก 36 ที่นั่ง และปี 2531 ได้ 20 จาก 37 ที่นั่ง ซึ่งเมื่อประมวลจำแนกเป็นตารางปรากฏผลดังนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3.10 แสดงผลการเลือกตั้ง สส. ในเขตกรุงเทพมหานครปี 2522-2531

พรรคการเมือง	เมษายน 2522	เมษายน 2526	กรกฎาคม 2529	กรกฎาคม 2531
ประชากรไทย	29	24	16	20
ประชาธิปไตย	1	8	16	5
กิจสังคม	2	4	2	1
มวลชน	-	-	1	1
ชาติไทย	-	-	1	-
พลังธรรม	-	-	-	10
รวม	32	36	36	37

ผลการเลือกตั้งของพรรคประชากรไทย แม้จะมีแนวโน้มในการได้รับเลือกน้อยลง แต่ในสภาวะปัจจุบันซึ่งการแข่งขันเป็นไปในระดับสูง ก็ต้องถือว่าประสบความสำเร็จไม่น้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพรรคการเมืองอื่น

นอกจากนั้นในการที่พรรคประชากรไทยได้รับเลือกอย่างท่วมท้นในปี 2522 โดยกวาดที่นั่งได้ถึงร้อยละ 90.6 ที่เป็นเช่นนั้นต้องยอมรับว่าสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงนั้นอยู่ในภาวะสับสน แยกแยะ ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายกับการเมือง โดยเฉพาะพรรคการเมืองที่เคยเป็นรัฐบาลแต่ก่อให้เกิดความวุ่นวายในบ้านเมืองก่อนหน้านี้ ทั้งยังเป็นแชมป์ตลอดกาลของการเลือกตั้งดังเช่นพรรคประชาธิปัตย์ ดังนั้น เมื่อเกิดพรรคการเมืองใหม่อย่างประชากรไทย ซึ่งหัวหน้าพรรคมีบุคลิกภาพที่โดดเด่น คู่แข่งขณะนั้นก็ยังมีไม่มาก พรรคประชากรไทยจึงประสบความสำเร็จ แม้ในระยะต่อมาจะได้รับเลือกน้อยลง แต่พรรคการเมืองที่เข้าแข่งขันก็มีจำนวนสูงขึ้น การต่อสู้ที่เข้มข้นมีการระดมทรัพยากรทุกรูปแบบ อย่างไรก็ตาม ต้องถือว่าฐานคะแนนเสียงของพรรคประชากรไทยยังคงค่อนข้างมั่นคง เพราะแม้ว่าจำนวน สส. ที่ได้จะน้อยลง แต่เมื่อดูจำนวนผู้ลงคะแนนเสียงสนับสนุน โดยนับคะแนนรวมของผู้สมัครที่ได้รับคะแนนสูงสุดในแต่ละเขต จะพบว่าแนวโน้มที่คะแนนจะสูงขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่จำนวนประชากรผู้มีสิทธิเพิ่มขึ้นด้วย ตัวเลขทั้ง 2 จำนวนแปรผัน

ในลักษณะตามกัน แสดงให้เห็นว่าฐานคะแนนเสียงของพรรคค่อนข้างมั่นคง มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ซึ่งจะเห็นได้จากคะแนนสนับสนุนดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.11 เปรียบเทียบจำนวนคะแนนและ สส. ที่ได้ของพรรคประชากรไทยในกรุงเทพมหานคร
ปี 2522-2531

ปีเลือกตั้ง	จำนวน รวมของผู้ไปใช้ สิทธิทั้งหมด	คะแนน		สส.	
		รวมของพรรคที่ได้ สูงสุดในแต่ละ เขต	ที่มี	ที่ได้	
2522	423,183	157,336	32	29	
2526	867,901	337,146	36	24	
2529	1,097,502	420,501	36	16	
2531	1,159,814	437,064	37	20	

สรุปผลจากการเลือกตั้งของพรรคประชากรไทยรวม 4 ครั้ง ตั้งแต่ปี 2522-2531 จะเห็นลำดับความเป็นมาและความสัมพันธ์ของพรรคกับฐานคะแนนเสียงสนับสนุน แม้จะไม่สามารถพิสูจน์ยืนยันแน่ชัดว่า ผู้ที่เลือกพรรคประชากรไทยแต่ละครั้งเป็นคนกลุ่มเดียวกันในบั้นนี้ แต่ในบทต่อไปจะได้นำข้อมูลชี้ให้เห็นว่าผู้ที่เลือกพรรคประชากรไทยในการเลือกตั้งเมื่อปี 2531 นั้น มีความผูกพันกับพรรคมาโดยตลอด ทั้งในการเลือกตั้งครั้งต่อไปก็ยังคงเลือกหรือสนับสนุนพรรคประชากรไทยด้วย อันทำให้เกิดความแน่ใจในการที่จะสรุปว่าผู้ที่เลือกพรรคประชากรไทยตั้งแต่ปี 2522 จนถึงปี 2531 เป็นคนกลุ่มเดียวกัน มีความมั่นคงและผูกพันต่อการสนับสนุน ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เราเรียกว่า ฐานคะแนนเสียง